

BİR KANUNUN TAHLİLİ: 7248 SAYILI KANUN NEDİR, NE DEĞİLDİR?*

ANALYSING A STATUTE: WHAT IS THE LAW NO. 7248 AND WHAT IS NOT?

Prof. Dr. Mustafa ŞENTOP**

ÖZET

27 Mayıs 1960 askeri darbesi sonrasında Milli Birlik Komitesi, 14 Haziran 1960 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanan 12 Haziran 1960 tarihli ve 1 sayılı Kanun’la belirli kişiler hakkında yargı yetkisi kullanmak üzere Yüksek Adalet Divanı’nı ve Yüksek Soruşturma Kurulu’nu kurmuş; ayrıca bu kanunu geçmişe yürüterek 27 Mayıs 1960 tarihinden geçerli olacak şekilde yürürlüğe girmesini sağlamıştır. 1 Temmuz 2020 tarihinde yürürlüğe giren 23 Haziran 2020 tarihli ve 7248 sayılı Kanun ise, 1 sayılı Kanun’un Yüksek Adalet Divanı ile Yüksek Soruşturma Kurulu’nu kuran ve onlara müsadere konusunda özel yetkiler veren iki hükmünü 27 Mayıs 1960 tarihinden geçerli olacak şekilde yürürlükten kaldırmıştır. Yine 7248 sayılı Kanun, varlıklarını hukuki dayanaktan mahrum hale getirdiği Yüksek Adalet Divanı ile Yüksek Soruşturma Kurulu’nun işlem ve kararlarından mağdur olanlar veya onların mirasçıları için tazminat imkânı getirmiştir. Bununla birlikte gerek Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde yürütülen görüşmelerde gerekse öğretilerde 7248 sayılı Kanun’a yönelik önemli eleştiriler dile getirilmiş; seçtiği yasama yönteminden hareketle bu kanunu ihdas eden yasama organının abes bir iş yaptığı ileri sürülmüştür. Bu çerçevede bu makale ile 7248 sayılı Kanun’a usul yönünden getirilen eleştirilerin incelenmesi ve bunların haklı eleştiriler olup olmadığının ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: 23 Haziran 2020 tarihli ve 7248 sayılı Kanun; 12 Haziran 1960 tarihli ve 1 sayılı Kanun; Yüksek Adalet Divanı; kanunların yürürlükten kaldırılması; kanunların geçmişe yürütülmesi

* Araştırma Makalesi.
Makale gönderim tarihi: 24.07.2020
Makale kabul tarihi: 03.09.2020

** Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı
E-posta: mustafa.sentop@tbmm.gov.tr
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7303-3370>

ABSTRACT

Following the military coup of 27 May 1960, the Committee of National Unity established the High Council of Justice and the High Committee of Inquiries with the Law numbered 1 and dated June 12, 1960 which published on Official Gazette dated June 14, 1960 in order to exercise judicial power over particular persons. Besides, the Committee put the Law into effect retrospectively from May 27, 1960. The Law numbered 7248 and dated June 23, 2020 which was enacted on July 1, 2020 has retrospectively abrogated two articles of the Law numbered 1 which had established the High Council of Justice and the High Committee of Inquiries and also which had conferred upon them special powers on the matter of confiscations, as from May 27, 1960. Furthermore, the Law numbered 7248 which revoked the legal basis of the High Council of Justice and the High Committee of Inquiries also created a remedy for compensation for all victims who directly suffered from acts and decisions of the High Council of Justice and the High Committee of Inquiries or for their inheritors. However, significant criticisms have been made on the Law numbered 7248 both in the negotiations held at the Grand National Assembly of Turkey (Turkish Parliament) and from the academy. The legislator was accused of performing an exercise in futility due to the legislation method it had pursued. In this context, the aim of this article is to analyze criticisms directed to the Law numbered 7248 in terms of its procedural aspects and to ascertain whether these criticisms are justified or not.

Keywords: *Law numbered 7248 and dated June 23, 2020; Law numbered 1 and dated June 12, 1960; the High Council of Justice; abrogation of statutes; retrospective implementation of statutes*

GİRİŞ

23 Haziran 2020 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde (TBMM) kabul edilen ve 1 Temmuz 2020 tarihinde yürürlüğe giren 7248 sayılı “1924 Tarih ve 491 sayılı Teşkilâtı Esasiye Kanununun Bazı Hükümlerinin Kaldırılması ve Bazı Hükümlerinin Değiştirilmesi Hakkında Geçici Kanunun Bazı Hükümlerinin Yürürlükten Kaldırılması ve Neden Olunan Mağduriyetlerin Giderilmesi Hakkında Kanun”, hukuk tarihimizde örneğine nadir rastlanan kanunlardan biridir¹. Yürütme maddesi hariç üç maddeden oluşan bu kısa kanunla özetle, 27 Mayıs 1960 askeri darbesinden sonra Devlet yetkilerini ele geçiren Milli Birlik Komitesi (MBK) tarafından çıkarılan ilk kanunun (12 Haziran 1960 tarihli ve 1 sayılı Kanun’un) iki hükmü, 27 Mayıs 1960 tarihinden geçerli olacak şekilde ilga edilmiştir.

7248 sayılı Kanun’un 1’inci maddesiyle yürürlükten kaldırılan kanun hükümlerinden birisi, 27 Mayıs 1960 askeri darbesi sonrasında görevden alınan Cumhurbaşkanını, Başbakanı, bakanları, milletvekillerini ve bu kimselerin işledikleri kabul edilen suçlara iştirak edenleri yargılamak üzere bir Yüksek Adalet Divanı ile Yüksek Soruşturma Kurulu kurulmasına ilişkin 12 Haziran 1960 tarihli ve 1 sayılı Kanun’un 6’ncı maddesidir². Yine aynı Kanun’un 24’üncü maddesinin ikinci fıkrasında yer alan ve “*eski iktidar mensuplarından, kendilerinin ve yakınlarının servetlerini meşru yollardan edindiklerini mahkemede ispat edemeyenler hakkında*” 1924 Anayasası’nda öngörülen müsadere yasağını yürürlükten kaldıran hüküm de 7248 sayılı Kanun’un 1’inci maddesiyle ilga edilmiştir. Ayrıca 7248 sayılı Kanun’un yürürlük maddesi olan 2’nci maddesinde, kanunun (12 Haziran 1960 tarihli ve 1 sayılı Kanun’un iki maddesini yürürlükten kaldıran) 1’inci maddesinin 27 Mayıs 1960 tarihinden geçerli olacak şekilde yürürlüğe girmesi öngörülmüştür.

7248 sayılı Kanun’un amacı, kanun teklifinin genel gerekçe kısmında şu şekilde açıklanmıştır:

“... milletten aldığı bir yetki bulunmaksızın yargı erkini kullanan Yüksek Adalet Divanı’nın verdiği, doğal hâkim ilkesi başta olmak üzere evrensel hukuk prensiplerine ve o tarihte yürürlükte bulunan Anayasa hükümlerine açıkça aykırılık teşkil eden kararlar ne yazık ki hâlen hukuk sistemimizde varlıklarını ve bazı etkilerini sürdürmektedirler. Şeklen yargı kararı niteliği taşımakla birlikte esasen millet iradesini kaba kuvvetle gasp eden gücün siyasi arzularının maskesi niteliğinde olan bu kararların hukuk âlemimizden silinmesi, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin temelini oluşturan millî egemenlik, demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü ilkelerinin gereği olarak tezahür etmekte ve ülkemiz hukuk tarihinin karanlık bir lekeden arındırılması adına zorunluluk arz etmektedir. Bu Kanun teklifiyle, 3374 ve 3623 sayılı Kanunlarla atılan adımların devamı olarak, millete ait yargı yetkisini gasp

1 7248 sayılı Kanun için bkz. 1 Temmuz 2020 tarihli, 31172 sayılı Resmi Gazete

2 1 sayılı Kanun için bkz. 14 Haziran 1960 tarihli, 10525 sayılı Resmi Gazete. Belirtmek gerekir ki, 14 Haziran 1960 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanan 1 sayılı Kanun’un yürürlük tarihi, söz konusu kanunun 26’ncı maddesinde 27 Mayıs 1960 olarak belirlenmiştir.

eden ve evrensel hukuk kurallarını çiğneyerek temel hak ve özgürlükleri ortadan kaldıran kararlar veren Yüksek Adalet Divanı'nın kullandığı yetkilerin hukukî dayanağını oluşturan ve hâlen yürürlükte bulunan kanun hükümlerinin geçmişe dönük olarak yürürlükten kaldırılması amaçlanmaktadır.”³

Görüleceği üzere 7248 sayılı Kanun, esas olarak 27 Mayıs 1960 askeri darbesi sonrasında belirli kişileri yargılamak üzere kurulan Yüksek Adalet Divanı ile Yüksek Soruşturma Kurulu'nun aldığı kararların ve yaptığı işlemlerin hukuki dayanağı olan normları hukuk sistemimizden temizlemeyi hedeflemektedir. Bu noktada 7248 sayılı Kanun'un, kanunun gerekçe kısmında da belirtildiği gibi, Yüksek Adalet Divanı tarafından yürütülen ve başta doğal hâkim ilkesi olmak üzere birçok temel hukuk kuralına aykırılık oluşturan yargılamaların olumsuz sonuçlarını telafi etmek üzere 3374 ve 3623 sayılı Kanunlarla atılan adımların devamı niteliğinde olduğu belirtilebilecektir.

Bu çerçevede kamuoyunda Yassıada Yargılamaları olarak bilinen ve 1961 yılında 3 devlet adamının idamı ile sonuçlanan süreci müteakip, önce 22.05.1987 tarihli ve 3374 sayılı “*Eski Başbakanlardan Adnan Menderes ve Eski Bakanlardan Fatin Rüştü Zorlu ile Hasan Polatkan'ın İmralı'da Bulunan Mezarlarının Nakli ve İsimlerinin Bazı Tesislere Verilmesi Hakkında Kanun*” ile Yüksek Adalet Divanı kararları doğrultusunda idam edilen Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan'ın mezarlarının hizmetleriyle mütenasip bir yere törenle nakledilmesi ve bu devlet adamlarının isimlerinin bazı bulvar ve tesislere verilmesi öngörülmüş; daha sonra 11.04.1990 tarihli ve 3623 sayılı Kanun ile de “*12 Haziran 1960 tarihli ve 1 sayılı Kanununun 6'ncı maddesi uyarınca kurulan Yüksek Adalet Divanı'nın Türk Ceza Kanununun 146'ncı maddesine göre mahkûm edilenlerin hukuken itibarları*”nın iade edildiği hükme bağlanmıştır. Bu anlamda 3374 ve 3623 sayılı Kanunlar, millet tarafından kabul görmeyen 27 Mayıs 1960 askeri darbesinin ve akabinde yürütülen yargısal görünümlü işlemlerin hukuk dünyamızda meydana getirdiği tahribatı telafi etmeye yönelik düzenlemelerdir. Ancak 7248 sayılı Kanun'un gerekçesinde de ifade edildiği üzere söz konusu kanunlar, Yüksek Adalet Divanı'nda yargılanan ve bazıları idam edilen devlet adamlarının Türk Hukukunda şekli anlamda suç işlemiş sayıldıkları gerçeğini değiştirmemektedir.

Bu nedenle 7248 sayılı Kanun'un, Yüksek Adalet Divanı ile Yüksek Soruşturma Kurulu'nu hukuk dünyasında var eden ve onlara geçmişe dönük şekilde bazı yetkiler veren kanun hükümlerini yine geçmişe etkili olacak şekilde yürürlükten kaldırdığı; böylece söz konusu organların karar ve işlemlerini hukuken temelsiz hale getirmeye çalıştığı anlaşılmaktadır. Yine bununla bağlantılı olarak 7248 sayılı Kanun'un, Yüksek Adalet Divanı ile Yüksek Soruşturma Kurulu'nun karar ve işlemlerinden kaynaklanan manevi zararlar ile birtakım maddi zararların karşılanması için, söz

3 2/2952 Esas sayılı Kanun teklifinin Genel Gerekçe kısmından <https://www2.tbmm.gov.tr/d27/2/2-2952.pdf>

konusu karar ve işlemlere muhatap olanların veya mirasçılarının başvurusu üzerine tazminat ödenmesine karar verebilecek *ad hoc* bir komisyon kurduğu görülmektedir⁴.

7248 sayılı Kanun, TBMM’de yürütülen görüşmelerde ve öğretilerde özellikle kanun koyucunun tercih ettiği yasama yöntemi bakımından önemli tartışmaları beraberinde getirmiştir. 7248 sayılı Kanun’un gerek konu ve içerik itibarıyla diğer kanunlardan farklılık arz etmesi, gerekse 27 Mayıs 1960 askeri darbesi gibi Türkiye’nin siyasi ve sosyolojik hayatında derin izler bırakan bir dönemin temel kurumlarından birisini geçmişe dönük şekilde yürürlükten kaldırması, söz konusu tartışmaları Türk Anayasa Hukuku ve özellikle Türk Parlamento Hukuku açısından son derecede önemli kılmaktadır.

Bu çerçevede bu makale ile 7248 sayılı Kanun, kendisine yöneltilen usule yönelik eleştiriler üzerinden incelenmiştir. Çalışmanın kapsamını çok fazla genişletmemek için 7248 sayılı Kanun’un esas hakkında ileri sürülen eleştirilere⁵ çalışmada değinilmeyerek, sadece yasama tekniği yönünden kanuna yöneltilen eleştiriler üzerinde durulmuş ve 7248 sayılı Kanun’u kabul ederek TBMM’nin abesle iştigal ettiği ve hukuken vahim hatalar yaptığı yönündeki eleştirilerin⁶ gerçeği yansıtmayı yansıtmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla çalışma altı alt başlığa ayrılarak, öncelikle 7248 sayılı Kanun’la yürürlükten kaldırılan 12.06.1960 tarihli ve 1 sayılı Kanun’un hukuki niteliği ele alınmış; daha sonra sırasıyla “1 sayılı Kanun’un halen yürürlükte olup olmadığı”, “1 sayılı Kanun’un yürürlükte olmamasının 7248 sayılı Kanun’u abes kılıp kılmayacağı”, “1 sayılı Kanun’un ilgası için bir anayasa değişikliği kanununun gerekip gerekmediği”, “7248 sayılı Kanun’un ihdası yerine bir Meclis Kararı ile aynı amaca ulaşılmasının mümkün olup olmadığı” ve “7248 sayılı Kanun’un geçmişe yürüyen hükümler içermesinin hukuk devleti ilkesine aykırı olup olmadığı” sorularına cevaplar aranmıştır.

4 bkz. 7248 sayılı Kanun geçici madde 1

5 7248 sayılı Kanun’un esas hakkında getirilen eleştirilerden birisi, 27 Mayıs 1960 askeri darbesi sonrası yürütülen yargısal işlemler hakkında telafi edici düzenlemeler öngören kanunun, 12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980 askeri darbeleri sonrası yürütülen yargılama işlemleri hakkında bir hüküm öngörmemesidir. Örneğin 7248 sayılı Kanun’un Anayasa Komisyonu’ndaki görüşmeleri esnasında Çanakkale Milletvekili Muharrem Erkek “*Tüm darbeleri, tüm vesayetleri ve darbe dönemlerindeki tüm siyasi yargılamaları reddetmeliyiz ama ayırım yapmadan bunu yapmalıyız. Sayın merhum Menderesi, Polatkan’ı, Zorlu’yu bir kez daha minnetle, rahmetle, büyük bir saygıyla anıyoruz tabii ki hepimiz ama 12 Mart darbesinin, 12 Eylül darbesinin meşru olmayan siyasi yargılamalarını ve o yargılamalar sonucundaki siyasi idamları da hiçbir ayırım yapmadan reddetmeliyiz. Darbe dönemlerindeki siyasi yargılamalar kesinlikle meşru değildir, kesinlikle. Demokrasiyi samimi olarak savunuyorsak, bunu da samimiyetle, korkmadan bu teklifin içine almalıyız, 12 Martı da 12 Eylülü de.*” eleştirisini dile getirmiştir. Bkz. TBMM Anayasa Komisyonu Tutanak Dergisi, Dönem 27, Yasama Yılı 3, 17 Haziran 2020, s.15 ve 63. https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari_goruntule?pTutanakId= 2543

6 Kemal Gözler, Yürürlükte Olmayan Bir Kanun Yürürlükten Kaldırılabilir Mi? 23 Haziran 2020 Tarih ve 7248 Sayılı Kanun Hakkında Eleştiriler, www.anayasa.gen.tr/7248-sayili-kanun.htm (Çalışmanın devamında “Gözler, 7248 sayılı Kanun” şeklinde atıf yapılacaktır)

A. 12.06.1960 TARİHLİ ve 1 SAYILI KANUN'UN HUKUKİ NİTELİĞİ

7248 sayılı Kanun'un 1'nci maddesiyle, 12 Haziran 1960 tarihli, 1 sayılı Kanun'un Yüksek Adalet Divanı ile Yüksek Soruşturma Kurulu'nun kurulmasına ilişkin 6'ncı maddesi ve 1924 Anayasası'ndaki müsadere yasağını belli bazı kişiler açısından geçersiz hale getiren 24'üncü maddesinin ikinci fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır. Bu nedenle 7248 sayılı Kanun'un amacının, hukuk dünyasında meydana getirdiği değişikliklerin ve kanun koyucunun bu kanunu ihdas ederek abesle iştiğal edip etmediğinin ortaya konulması için öncelikle 1 sayılı Kanun'un hukuki niteliğinin ortaya konulması gerekmektedir.

14 Haziran 1960 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 12 Haziran 1960 tarihli ve 1 sayılı Kanun, 27 Mayıs 1960 askeri darbesini gerçekleştiren MBK'nın "kanun" adı altında yürürlüğe koyduğu⁷ ilk hukuki tasarruftur. Tam adı "*1924 tarih ve 491 sayılı Teşkilâtı Esasiye Kanunu'nun bazı hükümlerinin kaldırılması ve bazı hükümlerinin değiştirilmesi hakkında Geçici Kanun*" olan bu kanunla, o tarihte yürürlükte bulunan 1924 Anayasası'nın (Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'nun) bazı maddeleri yürürlükten kaldırılmıştır. Yine 1924 tarihli Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'nun yürürlükten kaldırılan maddelerinin düzenlediği konularda söz konusu 1 sayılı Kanun'la yeni düzenlemeler yapılmış ve MBK'nın yasama ve yürütme yetkisini ne şekilde kullanacağı ayrıntılı kurallara bağlanmıştır. 1 sayılı Kanun'un 6'ncı maddesiyle ayrıca, sâkit yani görevden düşürülmüş⁸ Cumhurbaşkanı, Başbakan, bakanlar ve milletvekilleri ile bunların suçlarına iştirak edenleri yargılamak üzere bir Yüksek Adalet Divanı ve yine maddede sayılan kişilerin sorumluluklarını araştırmak üzere bir Yüksek Soruşturma Kurulu kurulmuştur.

Doktrinde hukuki işlemler nitelendirilirken biri işlemin konusunu ve içeriğini, diğeri işlemin adını, onu yapan organı ve yapılış usulünü esas alan iki kriterden yararlanılmaktadır⁹. Maddi kriter olarak isimlendirilen ilk ölçüte göre anayasa, "*bir toplumun siyasal açıdan örgütlenmesini, devletin ana görevlerini yürüten organların kuruluş ve işleyişini düzenleyen, bireylerin temel hak ve özgürlüklerini güvence altına alan kuralları*"¹⁰ ifade etmektedir. Şekli kritere göre ise anayasa, anayasa yapma yetkisine sahip kurucu iktidar tarafından, "anayasa" adı altında yürürlüğe konulan¹¹,

7 Milli Birlik Komitesi'nin 12 Haziran 1960 tarihine kadar yürürlüğe koyduğu, esasen normal hukuk düzenlerinde parlamento kararı, kanun ve hatta Anayasa konusu olması gereken düzenlemeleri içeren başka hukuki tasarruflar da bulunmaktadır. Örneğin 30 Mayıs 1960 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan ve hukuken görevde bulunan TBMM'yi fesheden hukuki işlem, bir tebliğ (27 Mayıs 1960 günlü, 19 sayılı MBK Tebliği) şeklinde yürürlüğe konulmuştur. bkz. 30 Mayıs 1960 tarihli, 10515 sayılı Resmi Gazete

8 bkz. TDK Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/>

9 Bkz. Léon Duguit, **Kamu Hukuku Dersleri**, Çeviren: Süheyp Derbil, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1954, s.83; Ergun Özbudun, **Türk Anayasa Hukuku**, 19. Bası, Yetkin Yayınevi, Ankara 2019, 194 vd.; Kemal Gözler, **Devletin Genel Teorisi –Bir Genel Kamu Hukuku Ders Kitabı-**, 10. Bası, Ekin Yayınevi, Bursa 2019, s.223-229.

10 A. Şeref Gözübüyük, **Anayasa Hukuku**, 19. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara 2013, s.4; benzer bir tanım için bkz. Erdoğan Teziç, **Anayasa Hukuku**, 24. Bası, Beta Basım, İstanbul 2017, s.160

11 Gözübüyük, s.4; ayrıca bkz. Mukbil Özyörük, İdare Hukuku Dersleri, Ankara, 1972-1973, **Ankara Hukuk Fakültesi öğrencileri için çoğaltılan ders notu**, <https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12575/10342>

diğer kanunlardan farklı bir usul izlenilerek ve varsa yürürlükteki anayasa yapım kurallarına uygun şekilde hazırlanan kural işlemidir¹².

Öğretide *Tanör ve Gözler*, 12 Haziran 1960 tarihli, 1 sayılı Kanun'un geçici nitelikte bir anayasa olduğu görüşünü dile getirmişlerdir¹³. Yine *Gözler 7248* sayılı Kanun hakkında kaleme aldığı makalesinde 1 sayılı Kanun'u maddi ve şekli kriterler açısından değerlendirmiş, çalışmasının bazı kısımlarında bu kanunu bir anayasa, bazı kısımlarında ise bir anayasa değişikliği kanunu olarak nitelendirmiştir¹⁴.

12 Haziran 1960 tarihli, 1 sayılı Kanun hükümleri incelendiğinde, kanunun yasama ve yürütme yetkisinin kullanımına ilişkin maddelerinin maddi anlamda anayasa hükmü niteliği taşıdığına duraksama bulunmamaktadır. Ancak bu sonuç, 1 sayılı Kanun'un tüm maddeleri açısından geçerli değildir; zira kanunun içeriğinde siyasal örgütlenmeye, devlet erklerinin görev paylaşımına, devlet organlarının kuruluş ve işleyişine ya da temel hak ve özgürlüklere ilişkin olmayan kurallar da bulunmaktadır.

Bu çerçevede 7248 sayılı Kanun'la yürürlükten kaldırılan 1 sayılı Kanun'un 6'ncı maddesi maddi anlamda bir anayasa hükmü değildir. Çünkü bu madde Türkiye genelinde yargı erkinin kullanılmasına ilişkin bir madde olmayıp; "*sâkıt reisicumhur; başvekil, vekiller ile mebusları ve bunların suçlarına iştirak edenler*"i darbe öncesinde işlendiği kesin kabul edilen suçlarından dolayı yargılamak üzere *ad hoc* soruşturma ve kovuşturma makamları kurulmasına ilişkin bir düzenlemedir.

27 Mayıs 1960 askeri darbesinden sonra yeni anayasanın yürürlüğe gireceği tarihe kadar olan geçici dönemde yürürlükte olan (maddi anlamda anayasa konusu olarak) yargı erkinin kullanılmasına ilişkin kurallar, 1 sayılı Kanun'un 5'inci maddesi ile 1924 tarihli Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'nun 1 sayılı Kanun'la yürürlükten kaldırılmayan 51'inci maddesi¹⁵ ve 53 ilâ 60'ncü maddeleri idi¹⁶. 1 sayılı Kanun'un 6'ncü maddesi ise Devlete ait egemenliğin bileşenlerinden olan yargı erkinin kullanılmasına ilişkin genel kurallar öngörmeyip, çoğu ismen belli yaklaşık altı yüz kişiyi ilgilendiren son derece özel ve müşahhas bir düzenlemeydi ve bu nedenle bir maddi anlamda anayasa hükmü değildi¹⁷.

12 Bkz. Teziç, s.172

13 Bülent Tanör, *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*, 32. Bası, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2019, s.367; Kemal Gözler, *Türk Anayasa Hukuku*, 3. Bası, Ekin Yayınevi, Bursa 2019, s.103-104

14 *Gözler'e* göre 1 sayılı Kanun, anayasa konusu olan yasama ve yürütme yetkisinin (Milli Birlik Komitesi tarafından) kullanılmasına ilişkin hükümler içerdiği için maddi anlamda bir anayasadır; 1 sayılı Kanun, 24'üncü maddesiyle kendisinde sonradan değişiklik yapılabilmesini katı kurallara bağladığı için şekli anlamda bir anayasadır; ayrıca 1 sayılı Kanun adından da anlaşılacağı üzere bir anayasa değişikliği kanunudur. Gözler, 7248 sayılı Kanun.

15 Şura-yı Devlet (Danıştay) hakkında

16 Kuvve-i kaziye (yargı erki) hakkında

17 Yine "*ülkede kontrolü ele alan yeni asli kurucu iktidar tarafından eski kurucu iktidar mensuplarının nerede ve ne şekilde yargılanacağıının belirlenmesi*" hususunun, maddi anlamda anayasa konusu olarak kabul edilemeyeceği açıktır.

Bununla birlikte genelde 1 sayılı Kanun'un, özelde ise bu kanunun 6'ncı maddesinin maddi anlamda anayasa hükmü niteliğinde olup olmadığı, 7248 sayılı Kanun hakkında yapılacak bir hukuki değerlendirme açısından büyük bir önem taşımadığının belirtilmesi gerekir. Zira Türk Hukuku'nda hukuki işlemlerin nitelendirilmesinde öncelik arz eden ölçüt, maddi kriter değil şekli kriterdir. Örneğin bir düzenleyici işlemin kanun olup olmadığı noktasında belirleyici olan, bu işlemin genel, soyut, herkes için uygulanabilir objektif kurallar öngörüp öngörmemesi değil; bu işlemin yasama organı tarafından "kanun" adı altında ihdas edilip edilmemesidir¹⁸. Aynı durum, anayasa açısından da geçerlidir. Türk Hukuku'nda ancak kurucu iktidar tarafından "anayasa" adı altında¹⁹ ihdas edilen ve varsa ihdas tarihinde yürürlükte bulunan anayasa yapım kurallarına uygun şekilde yürürlüğe konulan düzenleyici işlemler anayasa olarak kabul edilebilecektir. Dolayısıyla maddi anlamda anayasa konusu olan bir hususta düzenlemeler yapsa dahi, eğer bir hukuki işlem kurucu iktidar tarafından bu ad altında ihdas edilmemişse, onu Türk Hukuku'nda anayasa hükmü olarak nitelendirmek mümkün olmayacaktır.

Şekli kriter açısından konu ele alındığında, 12 Haziran 1960 tarihli, 1 sayılı Kanun'un bir 'anayasa değişikliği kanunu' olduğu görülmektedir. Bu anlamda anılan kanunu ihdas eden yasama iradesi onu bu şekilde isimlendirmiştir ve kanunla, o tarihte yürürlükte bulunan 1924 Anayasası'nın elliden fazla maddesi ya değiştirilmiş ya da yürürlükten kaldırılmıştır. Ancak söz konusu Anayasa değişiklikleri 1 sayılı Kanun'un sadece bir maddesinin bir fıkrasında yer almış²⁰, kanunun diğer maddeleri çoğunlukla 1924 Anayasası'nın yasama ve yürütme erkine ilişkin yürürlükten kaldırılan hükümlerinin yerine aynı konuda ihdas edilen yeni hükümlere ayrılmıştır. Bununla birlikte şekli anlamda anayasa değişikliği kanunu olan 1 sayılı Kanun'un içeriğinde, mevcut anayasayı değiştirmeyen ve yürürlükten kaldırılan anayasa hükümlerinin ilgili olduğu konularda yeni kurallar öngörmeyen maddeler de bulunmaktadır. Bunların başında 7248 sayılı Kanun'un 1'inci maddesiyle yürürlükten kaldırılan 1 sayılı Kanun'un 6'ncı maddesi gelmektedir.

Bu noktada belirtmek gerekir ki, anayasa değişikliği kanunu şeklinde isimlendirilen ve dolayısıyla şekli anlamda anayasa değişikliği kanunu niteliğinde bulunan bir kanunun içerisinde, niteliği itibarıyla anayasa değişikliği kanunu mahiyetinde bulunmayan maddelerin de yer alması kural olarak mümkündür. Örneğin

18 bkz. Özyörük; Özbudun, s.207-210, 221; Gözler, **Devletin Genel Teorisi**, s.229, 235

19 İsimlendirme meselesi, hukuki işlemi yürürlüğe koyan organın/makamın iradesini yansıtması sebebiyle önem arz etmektedir. Örneğin yukarıda değinilen 19 sayılı MBK Tebliği, varlığını o tarihte hâlen yürürlükte bulunan 1924 Anayasası'ndan alan yasama meclisinin ortadan kaldırılması sonucunu doğuran ve bu nedenle maddi anlamda anayasa konusu olan bir hususta düzenleme getiren bir işlemdir. Ancak kurucu iktidar, bu işlemi Anayasa olarak değil tebliğ olarak isimlendirmiştir. Bu nedenle 30 Mayıs 1960 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan söz konusu hukuki işlem bir anayasa hükmü ya da anayasa değişikliği kanunu değil; kendisini ihdas eden organın isimlendirdiği gibi sadece bir MBK Tebliğidir.

20 Bkz. 1 sayılı Kanun m.24/f.1

bugün²¹, yürürlükte olan 1982 Anayasası'nın değiştirilmesine ilişkin aşağıdaki gibi bir kanun ihdasının önünde hukuken engel bulunmamaktadır:

<u>2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bazı Maddelerinin Yürürlükten Kaldırılması Hakkında Kanun</u>
<p><u>Madde 1</u> – 2709 sayılı Kanun'un ...'inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:</p> <p>“Madde ... - ...”</p> <p><u>Madde 2</u> – 2709 sayılı Kanun'a aşağıdaki madde eklenmiştir:</p> <p>“Ek Madde: ...”</p> <p><u>Madde 3</u> – 27 Mayıs 1960 ve 12 Eylül 1980 tarihlerinde gerçekleştirilen askeri darbeleri icra eden kişileri ve bunların suçlarına iştirak edenleri yargılamak üzere Yüksek Adalet Divanı kurulmuştur.</p> <p>Yüksek Adalet Divanı aşağıdaki esaslara göre görev yapar: ...</p> <p><u>Madde 4</u> – 2709 sayılı Kanun'un maddeleri yürürlükten kaldırılmıştır.</p> <p><u>Madde 5</u> – Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer ve halkoyuna sunulması halinde tümüyle oylanır.</p>
<i>Örnek 1</i>

Böyle bir kanunun şekli kriterine göre bir anayasa değişikliği kanunu olduğu tartışmasızdır. Bu çerçevede bu kanunun Anayasa'yı değiştiren 1'inci maddesi, Anayasa'ya bir madde ekleyen 2'inci maddesi, Anayasa'nın bazı maddelerini yürürlükten kaldıran 4'üncü maddesi, kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte kendiliğinden mevcut 1982 Anayasası'nın parçası haline gelecektir. Ancak kanunun 3'üncü maddesi açısından aynı şeyin ileri sürülmesi mümkün olmayacaktır. Bu haliyle 3'üncü madde, şekli anlamda bir anayasa değişikliği kanununun içinde yer almakla birlikte açıkça veya zımnın bir anayasa değişikliği öngörmeyen bir kanun maddesidir. Bir anayasa değişikliği kanununun içerisinde yer aldığı ve (1 sayılı Kanun'un 6'ncı maddesinden farklı olarak) yürürlükte bulunan anayasa yapım kurallarına uygun şekilde yürürlüğe konulduğu için örnekteki kanunun 3'üncü maddesinin de sonradan ancak nitelikli çoğunlukla diğer bir ifadeyle bir anayasa değişikliği kanunu ile değiştirilebileceği ileri sürülebilecektir. Ancak söz konusu 3'üncü madde düzenlenme şekli ve konusu itibarıyla 1982 Anayasası'nın bir parçası olarak nitelendirilemeyecektir, hukuk dünyasında 1982 Anayasası'nın varlığından bağımsız, müstakil bir varlığa sahip olacaktır. Dolayısıyla 1982 Anayasası'nın ilga edilip yeni bir anayasanın yürürlüğe konulması durumunda –aksi yeni anayasada öngörülmediği sürece- bu madde de kendiliğinden yürürlükten kalkmış kabul edilemeyecektir.

21 1982 Anayasası'nın geçici 15'inci maddesinin yürürlükten kalktığı dikkate alındığında

Bu vesileyle bu başlık altında özellikle üzerinde durulması gereken konu, şekli anlamda bir anayasa değişikliği kanunu olan 12 Haziran 1960 tarihli, 1 sayılı Kanun'un ve özellikle bu Kanun'un 6'ncı maddesinin 1924 tarihli Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'nun parçası olup olmadığıdır. Zira bu soruya olumlu cevap verilmesi halinde 1924 Anayasası'nın yürürlükten kalkmasıyla birlikte başka bir hukuki tasarrufa gerek kalmaksızın 1 sayılı Kanun da yürürlükten kalkacaktır. Aksi durumda ise 1924 Anayasası'nın yürürlükten kalkması tek başına 1 sayılı Kanun'un ilgası sonucunu doğurmayacak ve bunun için yasama organının ayrıca (açık veya zımnî) bir irade ortaya koyması gerekecektir.

Bu noktada 1 sayılı Kanun bir "anayasa değişikliği kanunu" şeklinde isimlendirilmesine rağmen, kanun metninde -24'üncü maddenin birinci fıkrası dışında- Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'nun bir maddesinin değiştirilmesini, yürürlükten kaldırılmasını ya da ona yeni bir madde eklenmesini öngören kurallar bulunmamaktadır. Bu anlamda 1 sayılı Kanun, 24'üncü maddesinin birinci fıkrasıyla 1924 Anayasası'nın bazı maddelerini yürürlükten kaldırarak maddi anlamda anayasa konusu olan bazı hususlarda bir hukuk boşluğu doğurmuş; hukuk boşluğu oluşan bu konuları da diğer maddeleri ile kendisi ilk elden düzenlemiş bulunan bir kanundur.

Ancak ne 1 sayılı Kanun, ne daha sonra yürürlüğe giren kanunlar ne de MBK dönemine ait başka bir pozitif hukuk kuralı, 1 sayılı Kanun'u Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'nun eki ya da parçası olarak tanımlamamıştır. Oysa aynen Millî Birlik Komitesi tarafından çıkarılan 157 sayılı Kanun'un 1 sayılı Kanun'a ek olduğunun açıkça belirtilmesi gibi²², 1 sayılı Kanun'un da 1924 tarihli Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'na ek olduğunun açıkça belirtilmesinin önünde hukuken hiçbir engel bulunmamakta idi. Ancak böyle açık bir belirtme yapılmadığı gibi, bizzat 1 sayılı Kanun'un 24'üncü maddesinin "*Teşkilât-ı Esasiye Kanununun yürürlükte kalmış olan hükümlerinin ve bu geçici kanunun hükümlerinden herhangi birinin ...*" şeklindeki üçüncü fıkrası, dönemin kurucu iradesinin gözünde 1924 Anayasası ile 1 sayılı Kanun'un birbirinden ayrı hukuki metinler olduğunu ortaya koymuştur.

Yine 1 sayılı Kanun'un izlediği yasama yöntemi -24'üncü maddenin birinci fıkrası dışında- Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'na bazı maddeler eklenmesi yahut mevcut maddelerin değiştirilmesi ya da yürürlükten kaldırılması olmadığından; 1 sayılı Kanun'un -24'üncü maddesinin birinci fıkrası dışında kalan- hükümlerinin kendiliğinden diğer bir ifadeyle doğaları (hukuki nitelikleri) gereği 1924 Anayasası'nın parçası olduğunu kabule de olanak bulunmamaktadır.

Burada *Gözler*'in Amerikan Hukukundan kıyasla ifade ettiği aksi görüşe²³ katılmak mümkün görünmemektedir. Zira Amerikan Anayasası'nın 5'nci maddesinde

22 bkz. 157 sayılı Kanun m. 41: "*Bu kanun, 12 Haziran 1960 tarihli ve 1 sayılı Kanun'a ek mahiyette olup ...*"

23 "... anayasa değişikliği kanunlarının maddelerinin, değişiklik yaptığı Anayasa metnine derç edilmesi, orijinal metnin maddelerinin arasına konulması gerekli değildir. Örneğin ABD'deki anayasa değişiklikleri, Anayasanın orijinal metninin içine konulmaz, ayrı bir metin olarak yayınlanırlar ve varlıklarını birer amendment olarak sürdürürler." *Gözler*, 7248 sayılı Kanun.

bu değişikliklerin mevcut Amerikan Anayasası'nın parçası sayılacağı yolunda açık ve tereddüde yer vermeyecek pozitif bir hukuk normu bulunmaktadır²⁴. Bu anlamda Amerikan Hukuku'ndaki anayasa değişiklikleri ile 1 sayılı Kanun arasındaki fark açıktır. Birincisinde, değişikliğin mevcut Anayasanın parçası sayılması yolundaki kurucu iktidar iradesi açıktır. 1 sayılı Kanun'da ise, bu yönde bir kurucu iktidar iradesi yoktur. O dönem kurucu iktidar olan MBK'nın 1 sayılı Kanun'u Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun parçası olarak tanımlamasının önünde hiçbir engel yokken, ne 1 sayılı Kanun'da ne de daha sonra yürürlüğe giren kanunlarda bu yönde bir iradeye yer verilmemiştir. Hatta 1 sayılı Kanun'un 24'üncü maddesinin yukarıda aktarılan üçüncü fıkrası, 1 sayılı Kanun'un MBK gözünde 1924 Anayasası'nın bir parçası olmadığını, hukuken ondan ayrı ve bağımsız bir varlığa sahip olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak 1 sayılı Kanun şekli anlamda bir anayasa değişikliği kanunu olmakla birlikte; kanunun 24'üncü maddesinin birinci fıkrası dışındaki hükümleri 1924 Anayasası'nın bir parçası değildir ve ondan ayrı bir hukuki varlığa sahiptir. Diğer taraftan aynı Kanunun 7248 sayılı Kanun'a konu oluşturan temel hükmü olan 6'ncı maddesi, “*anayasa değişikliği kanunu*” şeklinde isimlendirilen bir kanunun içinde yer alan, fakat anayasada herhangi bir değişiklik öngörmeyen, ayrıca pozitif hukukta 1924 Anayasası'nın parçası olarak kabulü mümkün olmayan bir kanun maddesidir.

B. 1 SAYILI KANUN HALEN YÜRÜRLÜKTE MİDİR?

Önceki başlıklarda da değinildiği üzere 7248 sayılı Kanun'a yöneltilen başlıca eleştirilerden biri, bu kanunla zaten yürürlükte olmayan kanun hükümlerinin yürürlükten kaldırıldığı hususudur. Örneğin kanunun TBMM Genel Kurulu'nda görüşülmesi esnasında İstanbul Milletvekili Mehmet Akif Hamzaçebi “*Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Sistemi'ne baktım, 1960 tarihli 1 sayılı Kanun mevzuat sisteminde yok. Bu, 1924 Anayasası'nı değiştiren bir kanun olduğu için 1924 Anayasası'nın yürürlükten kalkmasıyla bu kanun da doğal olarak yürürlükten kalkmış olur. Şimdi, bu teklifle, yürürlükten esasen kalkmış bulunan bir anayasanın bir maddesi yürürlükten kaldırılmış oluyor; böyle bir hukuki garabet var burada.*” şeklinde görüşlerini beyan etmiştir²⁵. Öğretide de benzer bir görüş ileri sürülmüştür. Bu çerçevede Gözler'e göre 1 sayılı Kanun, “... *değişiklik yaptığı 1924 Teşkilatı Esasiye Kanununun bir parçasıdır. 1961 Anayasasının 20 Temmuz 1961 tarihli Resmî Gazetede yayınlanıp yürürlüğe girmesi ve 1961 Anayasasının geçici 4'üncü maddesi uyarınca yeni Anayasaya göre kurulan TBMM'nin toplanmasıyla birlikte, 1924 Teşkilatı Esasiye Kanunu ve bu Kanunu değiştiren 1 sayılı Kanun da kendiliğinden yürürlükten kalkmıştır*”²⁶. Yine yürürlükte olmayan bir kanunun yürürlükten kaldırılmasının hukuk dünyasında doğuracağı

24 bkz. <https://www.archives.gov/founding-docs/constitution-transcript>

25 TBMM Genel Kurul Tutanağı, 27. Dönem 3. Yasama Yılı, 103. Birleşim, 23 Haziran 2020 Salı, www.tbmm.gov.tr

26 Gözler, 7248 sayılı Kanun

bir sonuç olmayacağı için, 1 sayılı Kanun'un yürürlükte olmadığı iddiasının doğal sonucu olarak kanun koyucunun, 7248 sayılı Kanun'u ihdas ederek abesle iştiğal ettiği de ileri sürülmüştür²⁷.

Bu noktada öncelikle belirtilmelidir ki, bir kanunun, bir yönetmeliğin, herhangi bir düzenleyici işlemin yürürlüğü konusunda temel kural "yürürlükten kaldırılmadığı sürece yürürlükte olma" kuralıdır. Yani bir kanun, yürürlükten kaldırılmadığı sürece yürürlükte kabul edilecektir. Bunun sonucu, bir kanunun yürürlükte olduğunu ispatlamak için somut bir delil ibrazına gerek bulunmamasıdır. Ancak bir kanunun yürürlükte olmadığına ortaya konulabilmesi için söz konusu kanunun hangi hukuki tasarrufla, hangi tarihten itibaren yürürlükten kaldırıldığına ortaya konulabilmesi gerekmektedir. Zira "yürürlükten kaldırma" hukuk dünyasında doğrudan sonuç doğuran, belli bir tarihi ve kimliği olması gereken bir tasarruf şeklidir.

Bilindiği üzere kanunları yürürlükten kaldırmak, aynen onları yürürlüğe koymak gibi, yasama organının görev ve yetkisinde olan bir konudur. Türk Anayasa Hukuku'nda 1921 Anayasası'ndan bugüne kadar pozitif bir hukuk ilkesi olarak var olan bu kural²⁸ uyarınca yasama organı, aynen kanunları kabul etme konusunda söz konusu olduğu gibi onları yürürlükten kaldırma konusunda da -kural olarak-²⁹ tek yetkili kabul edilecektir. Bu çerçevede nasıl "*yasama organının iradesi*" bir kanunun ya da daha özelleştirmek gerekirse "*kurucu iktidarın iradesi*" bir anayasa değişikliği kanununun yürürlüğe girmesinin olmazsa olmaz (*sine qua non*) koşulu ise; aynı şekilde, "*yasama organının iradesi*" bir kanunun, "*kurucu iktidarın iradesi*" de bir anayasa değişikliği kanununun yürürlükten kaldırılmasının ön koşuludur.

Bununla birlikte bir kanunun yürürlükten kalkmasına ilişkin yasama organı iradesinin her zaman açıkça ortaya konulması zorunlu değildir. Kanun koyucu bir kanunun yürürlükten kaldırılması iradesini, "... sayılı Kanun yürürlükten kaldırılmıştır" şeklinde sarih bir kanun hükmüyle ortaya koyabileceği gibi, zımnî şekilde de ortaya koyabilecektir. Örneğin, mevcut bir kanun ile aynı konuda yürürlüğe konulan yeni bir kanun önceki kanun hükümlerini uygulanamaz hale getirmişse, bu durumda sonraki kanunun önceki kanunun aynı konudaki hükümlerini zımnî ilga ettiği kabul edilecektir³⁰. Bir hukuk düzeninde aynı anda ve aynı konuda birbiri ile çelişen iki hukuk kuralının bulunamayacak olması esasına dayanan ve yeni kural eski kuralı ilga eder (*lex posterior derogat -legi- priori*) şeklinde ifade edilen ilke³¹

27 ibid.

28 Bkz. 1921 Anayasası m.7; 1924 Anayasası m.26; 1961 Anayasası m.64; 1982 Anayasası m.87

29 Şüphesiz bir kanun, bu konuda yetkili kılınan yargı organının (Anayasa Mahkemesi'nin) vereceği bir kararla da iptal edilebilecek ve dolayısıyla yürürlükten kalkabilecektir. Ancak kanunların yargı kararıyla yürürlükten kalkması, inceleme konumuzun kapsamı dışında kalmaktadır.

30 Turhan Esener, **Hukuka Giriş**, 11. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2015, s.122; Erhan Adal, **Hukukun Temel İlkeleri El Kitabı**, 12. Bası, Legal Yayıncılık, İstanbul 2012, s.237; Kemal Gözler, **Hukukun Temel Kavramları**, 17. Bası, Ekin Yayınevi, Bursa 2019, s.134; Kemal Gözler, **Hukuka Giriş**, 16. Bası, Ekin Yayınevi, Bursa 2019, s.278

31 Esener, s.122

uyarınca bu durumda da yürürlükten kaldırma olgusu, yine yasama organının (yeni kanunu ihdas eden) iradesine dayanıyor olacaktır.

Bu çerçevede, bir kanunun yürürlükte bulunup bulunmaması noktasında önemli olan yasama organının açık veya zımnî iradesi olduğundan, bir kanunun Cumhurbaşkanlığı (veya Parlamenter Hükümet Sistemi'nde Başbakanlık) tarafından kaydı tutulan yürürlükteki mevzuata ilişkin elektronik veri tabanlarında bulunmaması, o kanunun yürürlükte olmadığı delili sayılamayacaktır. Zira bir kanunun mevzuat bilgi sisteminde yer almamasının sebebi “yürürlükten kaldırılma” olabileceği gibi, “unutulma” ya da “yürürlükten kaldırılmamakla birlikte uygulanma imkânı kalmadığı için sisteme eklenmesine gerek görülmemesi” gibi hususlar da olabilecektir. Bir başka ifade ile mevzuat bilgi sistemi bir “bilgi kaynağı”dır, “yürürlük kaynağı” değildir. Dolayısıyla bir mevzuat hükmünün yürürlükte olup olmadığı mevzuat veri tabanlarına göre değil, kanun koyucunun bu konudaki iradesine göre belirlenmesi gerekmektedir.

Diğer taraftan “yürürlükten kalkma” olgusu ile sıklıkla karıştırılan bir durum, bir kanunun uygulanmakla etkisinin tükenmesidir. Bir kanunun belirli bir zaman dilimi geçtikten sonra bir daha uygulanmaması ya da uygulanma ihtimalinin kalmaması, eğer bu yönde kanun koyucunun gizli veya açık bir iradesi yoksa, o kanunun yürürlükten kalktığı anlamına gelmeyecektir³². Zira her ne kadar bir kanunun yürürlükten kalkmış olmasının başlıca sonucu o kanunun artık uygulanamayacak olması olsa da; “uygulanmama” ve “yürürlükten kalkma” birbirinden farklı kavramlardır³³. Nitekim hukukumuzda, hatta mevcut 2709 sayılı 1982 Anayasası'nda birçok maddenin (özellikle geçici maddelerin) uygulanmakla etkisi tükenmiştir ve bir daha uygulanabilme imkânı kalmamıştır. Ama bu maddelerin yürürlükte oldukları hususunda hukuk dünyasında herhangi bir tereddüt bulunmamaktadır. Yine kanun koyucunun uygulanma kabiliyeti kalmayan kanunları zaman zaman ihdas ettiği

32 Aynı şekilde bir kanunun adının geçici kanun olması da, tek başına, o kanunun bir süre sonra yürürlükten kalkmış sayılacağına göstergesi olamaz. Örneğin Osmanlı Devleti döneminden kalma bir geçici kanun olan 16 Teşrinisani 1329 (29 Kasım 1913) tarihli “*Merakibi Bahriyeden Maada Mahallerde Kullanılan Müvellidi Buharlarla, Buhar Hazinele ve Motörler Nizamnamesine Muhalefet Edenler Hakkında Kanunu Muvakkat*”, geçici bir kanun olarak isimlendirildiği için veya uygulanma imkânı kalmadığı için belirli bir sürenin geçmesiyle kendiliğinden yürürlükten kalkmamış; yasama organının 2007 yılında 5637 sayılı Kanun'la ortaya koyduğu irade sonucunda, yürürlüğe girmesinden 94 yıl sonra yürürlükten kaldırılmıştır. Dolayısıyla 12.06.1960 tarihli ve 1 sayılı Kanun'un “Geçici Kanun” şeklinde isimlendirilmesi, bu kanunun 2020 yılında yürürlükte olmadığına göstergesi olarak kabul edilemeyecektir. Aksi görüş için bkz. Gözler, 7248 sayılı Kanun.

Bununla birlikte 16 Ağustos 1960 tarihinde yürürlüğe giren 12.08.1960 tarihli ve 55 sayılı Kanun'un 4'üncü maddesiyle 1 sayılı Kanun'un başlığındaki “geçici” kelimesi kaldırılmıştır. Yani 1 sayılı Kanun, 16 Ağustos 1960 tarihinden itibaren zaten “geçici” şeklinde isimlendirilmemektedir.

33 Bu çerçevede yürürlükte olan ama uygulanmayan ya da yürürlükte olmamakla birlikte somut uyumsuzluklarda uygulanan kanunlara rastlanması mümkündür. Örneğin 4447 sayılı Kanun'un Ek 6'ncı maddesi 1 Ocak 2018 tarihinde yürürlüğe girmiş olmakla birlikte, 7226 sayılı Kanun'un 17'nci maddesi uyarınca 1 Ocak 2021 tarihine kadar uygulanmayacaktır. Diğer taraftan 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun tamamı, tüm ek ve değişiklikleri ile birlikte 1 Ekim 2011 tarihinde tümüyle yürürlükten kaldırılmış olmakla birlikte; 6100 sayılı Kanun'un geçici 3'üncü maddesi uyarınca, bölge adliye mahkemelerinin göreve başlama tarihinden önce verilen kararlar hakkında 1086 sayılı Kanunun 427 ilâ 454 üncü madde hükümlerinin uygulanmasına devam edilmiştir.

kanunlarla açık bir şekilde ilga etmesi de,³⁴ “uygulanma imkânı kalmayan kanunların kendiliğinden yürürlükten kalkmayacağı, bunların yürürlükten kaldırılabilmesi için yasama organının bu konuda ortaya koyacağı bir iradeye ihtiyaç duyulduğu” hususunu teyit etmektedir. Bu bağlamda bir kanunun kendiliğinden ilgası da, ancak bunun kanun koyucu tarafından öngörülmüş olması halinde mümkün olacaktır³⁵.

Son olarak bazı kanunların bir diğ erinin parçası ya da eki olması halinde, parçası yahut eki olunan kanunun ilgası yolunda ortaya konulan yasama iradesinin o kanunun tüm parça ve eklerini de kapsayacağı ve aynı irade ile bunların tamamının yürürlükten kalkacağı konusunda duraksama bulunmamaktadır. Zira çoğu düzenleyen veya kapsamı geniş olan bir normun azı düzenleyen yahut kapsamı dar olan normu da kapsamasını, bütün için getirilen bir hükmün o büt ünün parçaları için de geçerli olmasını gerektiren ve evleviyet (öncelik) şeklinde isimlendirilen mantık kuralı³⁶ bunu gerektirmektedir. Bu çerçevede A Kanunu’nun bir maddesini değiştiren ya da ona yeni bir madde ekleyen B Kanunu’nun, A Kanunu’nun sonradan yürürlükten kaldırılmasıyla birlikte kendiliğinden yürürlükten kalkacağı, bunun için ayrı bir hukuki tasarrufa gerek bulunmadığı açıktır.

12.06.1960 tarihli ve 1 sayılı Kanun yukarıdaki açıklamalar ışığında ele alındığında öncelikle dikkat çeken, bu kanunun yürürlükten kaldırılması yönünde yasama organının açık bir iradesinin bulunmadığıdır. Diğ er bir ifadeyle 1 sayılı Kanun ne 1961 Anayasası, ne de daha sonra yürürlüğe giren bir başka kanun tarafından açıkça yürürlükten kaldırılmamıştır.

Diğ er taraftan, bir üst başlıkta üzerinde durulduğu üzere, 1 sayılı Kanun’un 24’üncü maddesinin birinci fıkrası dışındaki hükümleri 1924 Anayasası’nın bir parçası olmayıp, ondan ayrı bir hukuki varlığa sahiptir. Bu nedenle 1961 Anayasası’nın

34 Örneğin 27.10.1988 tarihli, 3488 sayılı Uygulanma İmkânı Kalmamış Olan Kanunların Yürürlükten Kaldırılması Hakkında Kanun’la ve 26.04.2007 tarihli, 5637 sayılı Uygulanma İmkânı Kalmamış Bazı Kanunların Yürürlükten Kaldırılmasına Dair Kanun’la, uygulanmakla etkisi tükenen ve uygulanma imkânı kalmayan toplam 1000’den fazla kanun yürürlükten kaldırılmıştır. 3488 sayılı Kanun’la yürürlükten kaldırılan kanunlar arasında, 16.06.1960 tarihli, 3 sayılı Yüksek Adalet Divanının Muhakeme Usulüne Dair Geçici Kanun da bulunmaktadır.

35 Örneğin 26.05.1932 günlü, 1980 sayılı Muvazene Vergisi Kanunu, kanunun 10’uncu maddesinde yer alan “*Bu Kanun 1 Haziran 1932 tarihinden, bir sene müddetle muteberdir*” hükmüne istinaden, 1 Haziran 1933 tarihinde kendiliğinden yürürlükten kalkmıştır. Bu noktada belirtmek gerekir ki, öğretilerde kendiliğinden yürürlükten kalkan kanunlara örnek gösterilen bütçe kanunlarının ilgili mafevvelinde yürürlükten kalkacak olmasının sebebi, bu kanunların “yıllık” kanunlar olduklarının bizzat Anayasa’da öngörülmüş olmasıdır (1982 Anayasası, m.161). bkz. Gözler, **Hukukun Temel Kavramları**, 72; Gözler, **Hukuka Giriş**, 205.

Bununla birlikte Anayasa Mahkemesi tarafından verilen kararlarla, bütçe kanunlarının ilgili oldukları yılın 31 Aralık tarihinden sonra iptal edilmeleri sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. (Örneğin Anayasa Mahkemesi, E.2015/7 K.2016/47 sayılı kararıyla 2015 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu’nun bazı hükümlerini 2016 yılı içerisinde iptal etmiştir.) Anayasa Mahkemesi kararlarının geriye yürümeyeceği ve Mahkemenin yürürlükte olmayan bir kanunu iptal ederek abesle iş tigele emeyeceği dikkate alındığında, Anayasa Mahkemesi’nin “*bütçe kanunlarının ait oldukları yıl sonunda yürürlükten kalkmayacağı*” görüşünde olduğu belirtilebilecektir.

36 Vecdi Aral, **Hukuk ve Hukuk Bilimi Üzerine**, 7. Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2012, s.204; Necip Bilge, **Hukuk Başlangıcı**, 36. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara 2019, s.215; Kemal Gözler, **Hukuka Giriş**, s.379

yürürlüğe girmesiyle birlikte 1924 Anayasası'nın yürürlükten kalkması, 1 sayılı Kanun'un da (24'üncü maddesinin birinci fıkrası dışında) kendiliğinden yürürlükten kalkması sonucunu doğurmayacaktır.

Bununla birlikte 1 sayılı Kanun'un birçok maddesi, 1961 Anayasası ile zımnen yürürlükten kaldırılmıştır. Bu kapsamda kurucu iktidar 1961 Anayasası'nda açıkça 1 sayılı Kanun'u ilga eden bir hükme yer vermemekle birlikte, geçici 4'üncü maddesinde yer alan “*Bu Anayasaya göre kurulan Türkiye Büyük Millet Meclisinin toplanmasıyla, ... Kurucu Meclisin, Millî Birlik Komitesinin ve Temsilciler Meclisinin hukukî varlıkları sona erer ve bunlar kendiliğinden dağılmış olurlar.*” hükmüyle Millî Birlik Komitesinin, Kurucu Meclisin ve Temsilciler Meclisinin hukuki varlığına son vermiştir. Böylece 1961 Anayasası'nın yürürlüğe girmesinden sonra TBMM'nin ilk toplantısını yaptığı 26 Ekim 1961 tarihi³⁷ itibarıyla, 12 Haziran 1960 tarihli ve 1 sayılı Kanun'un Millî Birlik Komitesine ilişkin hükümlerinin (fiilen ve hukuken) uygulanma imkânı kalmamıştır; bu hükümler, kurucu iktidarın 1961 Anayasası'nın geçici 4'üncü maddesiyle ortaya koyduğu irade doğrultusunda zımnen yürürlükten kaldırılmıştır³⁸.

Yine benzer bir sonuca 1 sayılı Kanun'un bakanlar kuruluna ilişkin maddeleri açısından da ulaşılabilmektedir. Daha önce belirtildiği üzere bir hukuk düzeninde aynı konuda birbiriyle çelişen hükümler aynı anda varlığını sürdüremeyeceğinden ve 1961 Anayasası yürütme organına ilişkin 1 sayılı Kanun'dan farklı esaslar içeren yeni hükümler getirdiğinden, sonraki kanun öncekini ilga eder kuralı uyarınca 1 sayılı Kanun'un bakanlar kurulunu düzenleyen 19 ilâ 22'nci maddeleri de 1961 Anayasası ile zımnen ilga edilmiş bulunmaktadır.

Ne var ki, belli kişiler hakkında yargı erkini kullanmak üzere *ad hoc* bir adalet divanı ve soruşturma kurulu teşekkülünü düzenleyen 1 sayılı Kanun'un 6'ncı maddesi ile bu organların icra edeceği bazı işlemlerde müsadere yasağının uygulanmayacağını kurala bağlayan aynı Kanun'un 24'üncü maddesinin ikinci fıkrası açısından aynı değerlendirmenin yapılması mümkün görünmemektedir. Bu çerçevede 1961 Anayasası söz konusu maddeleri açıkça yürürlükten kaldırmadığı gibi, bu maddelere göre kurulup faaliyet yürüten Yüksek Adalet Divanı'nın ve Yüksek Soruşturma Kurulu'nun hukuki varlıklarını da sonlandırmamış, yine bu maddeleri uygulamaz kılan, onlarla çelişen yeni bir hüküm de ihdas etmemiştir. Bu nedenle 1 sayılı Kanun'un 7248 sayılı Kanun'la 2020 yılında yürürlükten kaldırılan hükümlerinin, 1961 Anayasasınca zımnen ilga edildiğini kabul etmek mümkün görünmemektedir.

37 https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d01/c001/mm_01001001.pdf

38 Anayasa koyucu, 1961 Anayasası'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte 1961 Anayasası'nı hazırlayan Kurucu Meclis'in ve Millî Birlik Komitesi'nin varlığının kendiliğinden sona ermeyeceği görüşünde olmalı ki; geçici 4'üncü maddeyle bu organların hukuki varlığının sona ereceği hususunu ayrıca ve açıkça düzenleme ihtiyacı hissetmiştir. Diğer taraftan 1961 Anayasası'nın geçici 4'üncü maddesinde yer alan düzenleme, Kurucu Meclisi, Millî Birlik Komitesini ve Temsilciler Meclisini açıkça anmak suretiyle hukuki varlıklarını sona erdirirken, Yüksek Adalet Divanı'nı hukuki varlığı sona erecek kurumlar arasında saymamış ve iradesini, bu kuruluşun hukuk dünyasındaki varlığını devam ettirmesi yönünde ortaya koymuştur. Bu bağlamda eğer Anayasa koyucunun iradesi aksi yönde olsa idi, Yüksek Adalet Divanı'nı da geçici 4'üncü maddede sayılan kurumlar arasına dâhil ederek hukuki varlığını sona erdireceği rahatlıkla ileri sürülebilecektir.

Nitekim biri fiili, diğeri hukuki iki gelişme bu düşüncüyü doğrulamaktadır. Bu çerçevede 1961 Anayasası 20 Temmuz 1961 tarihinde yürürlüğe girdikten³⁹ sonra da, 1 sayılı Kanun'un 6'ncı maddesiyle kurulan Yüksek Adalet Divanı çalışmaya devam etmiş; hatta Başbakan Adnan Menderes ile bakanlar Hasan Polatkan ve Fatin Rüştü Zorlu hakkında 15 Eylül 1961 tarihinde idam kararları vermiş⁴⁰ ve bu kararlar 16-17 Eylül 1961 tarihlerinde⁴¹ infaz edilmiştir. Dolayısıyla 1961 Anayasası'nın yürürlüğe girdiği dönemde egemenliği kullanan Devlet organları Yüksek Adalet Divanı'nın hukuki dayanağının yürürlükten kalktığı yönünde bir düşünceye kapılmamışlar, 1 sayılı Kanun'un 6'ncı maddesine göre kurulup faaliyet gösteren söz konusu divanın verdiği kararları bağlayıcı kabul ederek infaz etmişlerdir.

1924 Anayasası'nın yürürlükten kalkmasının 1 sayılı Kanun'un 6'ncı maddesinin de yürürlükten kalkması sonucunu doğurmadığını ortaya koyan hukuki gelişme ise, 25 Nisan 1962 tarihinde yürürlüğe giren 22.04.1962 tarihli ve 44 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un geçici 7'nci maddesidir. Bu madde, birinci fıkrasında "*Anayasa Mahkemesinin görevine başladığının Resmî Gazetede ilân edildiği gün, Yüksek Adalet Divanı ile Yüksek Soruşturma Kurulunun hukuki varlıklarının sona ermesi*"ni öngörerek, Yüksek Adalet Divanı ile Yüksek Soruşturma Kurulu'nun ve bu organların varlığının hukuki dayanağı olan 1 sayılı Kanun'un 6'ncı maddesinin 25 Nisan 1962 tarihi itibarıyla yürürlükte olduğunu ortaya koymaktadır.

Fiili ve hukuki bu iki veriden hareketle kesin olarak ortaya çıkan sonuç, öğretide⁴² ve TBMM Genel Kurulu'nda⁴³ iddia edildiğinin aksine, 1 sayılı Kanun'un 6'ncı maddesi ile 24'üncü maddesinin ikinci fıkrasının, 1924 Anayasası'nın ilgasıyla birlikte yürürlükten kalkmadığıdır.

Bununla birlikte 44 sayılı Kanun'un geçici 7'nci maddesi karşısında, 1 sayılı Kanun'un 6'ncı maddesinin ve 24'üncü maddesinin ikinci fıkrasının (25 Nisan 1962 tarihinden sonra) Anayasa Mahkemesi'nin göreve başladığı tarih itibarıyla uygulanamaz hale geldiği, dolayısıyla bu tarihte anılan kanun hükümlerinin kanun koyucu tarafından zımnen yürürlükten kaldırıldığı ileri sürülebilecektir. Ancak burada üzerinde durulması gereken önemli bir nokta, 44 sayılı Kanun'un geçici 7'nci maddesi ile Yüksek Adalet Divanı'nın ve Yüksek Soruşturma Kurulu'nun hukuki varlıkları sona erdirilmiş olmakla birlikte; 1 sayılı Kanun'un 6'ncı maddesi uyarınca görülmekte olan ve bu iki kurum tarafından henüz sonuçlandırılmamış bulunan dava ve soruşturmalara

39 Bkz. 20.07.1961 tarihli ve 10859 sayılı Resmî Gazete.

40 **Yüksek Adalet Divanı Kararları, İstanbul – Yassıada 14 Ekim 1960 – 15 Eylül 1961**, Birinci Bası, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2007, s.396

41 Gözler, **Türk Anayasa Hukuku**, s.100; Mustafa Erdoğan, **Türkiye'de Anayasalar ve Siyaset**, 9. Bası, Hukuk Yayınları, Ankara 2016, s.143

42 Gözler, 7248 sayılı Kanun

43 TBMM Genel Kurul Tutanağı, 27. Dönem 3. Yasama Yılı, 103. Birleşim, 23 Haziran 2020 Salı, www.tbmm.gov.tr

devam edilecek ve bunların karara bağlanacak olmasıdır. Bu çerçevede aynı maddenin ikinci ve sekizinci fıkraları arasında yer verilen hükümlerde, sâkıt Cumhurbaşkanı, bakanlar ve milletvekilleri ile bunların suçlarına iştirak edenler hakkındaki dava ve soruşturma dosyalarının, yine haksız iktisap dosyalarının konusuna göre Anayasa Mahkemesi'ne, TBMM'ye yahut derece mahkemelerine ve savcılıklara intikal ettirileceği ve bu işlerin anılan kurumlar tarafından sonuçlandırılacağı öngörülmüştür. Bu durum, Yüksek Adalet Divanı ile Yüksek Soruşturma Kurulu'nun hukuki varlıkları sonlandıktan sonra dahi 1 sayılı Kanun'un 6'ncı maddesinin ve 24'üncü maddesinin ikinci fıkrasının yürürlükten kaldırılmadığını ortaya koymaktadır.

Zira 1 sayılı Kanun'un 6'ncı maddesi, esasen darbeyi gerçekleştiren ve kurucu iktidar yetkisini zor kullanarak ele geçiren iradenin, eski Cumhurbaşkanı, Başbakan, bakanlar ve milletvekillerince gerçekleştirilen ve eylem tarihinde cezai takibata maruz kalması mümkün olmayan⁴⁴ ve hatta suç dahi oluşturmayan⁴⁵ fiillerini ceza yargılaması konusu yapabilmesinin hukuki dayanağıdır. Diğer bir ifadeyle bu madde, yukarıda anılan kişilerin yargılanmasını hukuken mümkün kılan, onların suç oluşturmayan veya özel bir takip usulü ile soruşturulabilecek olan eylemlerinden ceza almalarının önünü açan bir darbe hukuku hükmüdür. Bizzat Yüksek Adalet Divanı'nın "Anayasayı İhlal" davası kararında belirttiği gibi;

"... 1 numaralı kanun, 6 ncı maddesinde, sözü geçen iktidar mensuplarını 'yargılamak üzere bir yüksek Adalet Divanı kurulum' demekle -işte, kendi yarattığı, ihtilâl hukukuna, dayanmak suretiyle- ve bu ihtilâl hukukunun icabı olarak iktidara mensup şahısları birer 'Sanık' olarak vasıflandırmakla ve 'Sanıkların sorumluluk'larından söz açmakla, netice itibariyle, tıpkı müşterek müdafaaada zikredilen memleketlerde -ve bu arada İtalya'da- olduğu gibi ihtilâli yapan kuvvet: bu gün davada Yüce Divan huzuruna çıkanların Anayasa ihlâli suçunu, mevcut ceza mevzuatına göre hukuken işleyebileceklerini, hukukî bir esas olarak kabul etmiş bulunuyor. Hatta mezkûr kanunun sevkettiği bu hükümler ile ihtilâl kuvveti, iktidara mensup bu kişilerin (teşrii sorumsuzluk) esasında(n) faydalanamayacaklarını kabul etmiş olduğunu da, aynı surette ve daha da kat'iyetle, açıklamış bulunuyor.

44 Yüksek Adalet Divanı tarafından yargılanan şahıslara isnad olunan suçların işlendiği tarihte yürürlükte olan 1924 tarihli Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'nun 17'nci maddesi "Hiçbir mebus Meclis dâhilindeki rey ve mütalâasından ve beyanatından ve Meclisteki rey ve mütalâasının ve beyanatının Meclis haricinde irat ve izharından dolayı mesul değildir. Gerek intihabından evvel gerek sonra aleyhine cürüm isnat olunan bir mebusun maznunen isticvabı veya tevkifi veyahut muhakemesinin icrası Heyeti Umumiyenin kararına menuttur." hükmünü içermektedir.

45 Bu değerlendirme Yüksek Adalet Divanı'nın gördüğü temel dava olan Anayasayı ihlal davası için yapılmıştır. Zira söz konusu davanın hukuki dayanağı, "Türkiye Cumhuriyeti Teşkilatı Esasiye Kanununun tamamını veya bir kısmını tağyir ve tebdil veya ilgaya ve bu kanun ile teşekkül etmiş olan Büyük Millet Meclisini iskata veya vazifesini yapmaktan men'e cebren teşebbüs edenler"in idam cezasıyla cezalandırılacağını hükme bağlayan 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 146'ncı maddesidir. Görüleceği üzere madde Anayasa'nın (aynen Millî Birlik Komitesi'nin yaptığı gibi) zor kullanılarak değiştirilmeye teşebbüs edilmesini ve yine TBMM'nin zor kullanılarak görev yapmaktan alıkonulmasına teşebbüs edilmesini müeyyideye bağlamaktadır; yoksa milletvekillerinin Anayasa'ya aykırı olduğu iddia edilen kanunlar lehinde oy kullanmalarını değil.

Zira ihtilâl kuvveti nazarında, 1924 Anayasasının 17 nci maddesinin koyduğu sorumsuzluk esasının ve teşrii masuniyet müessesesi(si)nin bu sanıklara tatbiki kâbil olmadığı aşikârdır. Gerçekten 1 numaralı kanunun 6 ncı maddesi bunları(n) ‘yargılanmasından’, ‘sanıklığından’ ve ‘sorumluluklarının araştırılmasından’ bahsetmekle, aşikârdır ki, hiçbir zaman, 17 nci maddeye müşterek müdafaanın verdiği manâyı atfetmemekte; hiç değilse iktidara mensup bu şahıslar hakkında bu 17 nci madde ile asla ihticac olunamayacağını belirtmiş olmaktadır.”⁴⁶

Dolayısıyla 1 sayılı Kanun’un 6’ncı maddesinin yürürlükte olmadığı bir hukuk düzeninde Yüksek Adalet Divanı’nda görüşülmesine başlanan davaların ya da Yüksek Soruşturma Kurulu’nda başlayan soruşturmaların devam edebilmesi ve bir mahkûmiyet kararı ile sonuçlanabilmesi mümkün değildir. Diğer bir ifadeyle darbe hukukuna özgü bir kanunî düzenleme olmadan yargılanabilmesi hukuken mümkün olmayan kişilerin ve onların eylemlerinin, söz konusu kanunî düzenleme yürürlükte kalmadığı sürece yargılama işlemlerine maruz kalmaya devam edebilmesi de hukuken mümkün olmayacaktır. Bu durum, kanun koyucunun 1962 yılında 44 sayılı Kanun ile ortaya koyduğu iradenin de, (açıkça veya zımnem) 1 sayılı Kanun’un 6’ncı maddesinin yürürlükten kaldırılması istikametinde olmadığını göstermektedir.

1 sayılı Kanun’un 6’ncı maddesi hakkında yapılan değerlendirmeler 1 sayılı Kanun’un 24’üncü maddesinin ikinci fıkrası açısından da geçerlidir. Zira söz konusu fıkra, “*eski iktidar mensuplarından, kendilerinin ve yakınlarının servetlerini meşrû yollardan edindiklerini mahkemede ispat edemeyenler hakkında Teşkilâtı Esasiye Kanununun 73 üncü maddesinde yazılı müsadere yasağını*” 27 Mayıs 1960 tarihinden itibaren yürürlükten kaldırmış; böylece Demokrat Parti mensuplarının, aile fertlerinin ve onların yakını olarak nitelendirilebilecek diğer kimselerin mal varlığı değerlerini, aksi ispat edilinceye kadar gayrimeşru yollardan edinilmiş kabul ederek bunların müsadere sine izin vermiştir. Nitekim bu fıkraya istinaden yürürlüğe konulan 16.06.1960 tarihli ve 3 sayılı Kanun’un 9’uncü maddesi Yüksek Soruşturma Kurulu tarafından oluşturulacak soruşturma kurullarına, 1 sayılı Kanun’un 6’ncı maddesi uyarınca yargılanan sanıklardan ve bunların yakınlarından -kendilerine herhangi bir suç isnad edilmese dahi- mal beyanı isteme⁴⁷ ve yine bu kimselerin taşınır, taşınmaz ve alacaklarına ihtiyati haciz koyma yetkisi vermiş⁴⁸; 22.12.1960 tarihli ve 170

46 Yüksek Adalet Divanı Kararları, Esas no.1960/1, s.60-61, Parantez içinde olup italik olmayan kısımlar, kararın orijinal metninde bulunmamaktadır. Kararın aktarılan paragraflarından sonraki paragrafı da ilginçtir: “3 numaralı kanun da, 7 nci maddesinde ‘tevkif kararından’ söz açmakla yukarıdaki görüşü teyit etmektedir. Zira ihtilâli yapanların nazarında Anayasa 6 ncı maddede sayılanlara tatbiki kâbil olsa idi –Bunların sorumsuzluktan ve Teşrii masuniyetten faydalanabilen kişiler olmak hesabıyla- hiç bir surette tevkifleri cihetine gidilememek lâzım gelirdi.”

47 “1 sayılı Kanun’un 24’üncü maddesi ile güdülen gayeyi göz önüne alarak 3 sayılı Kanun’la verilen yetkiyi kullanan Yüksek Soruşturma Kurulu, Mahmut Goloğlu, eşi ve çocuklarından 1950-1960 yılları arasında iktisap ettikleri servetlerini gösteren iki adet Varlık Beyannamesi ile gelir ve masraflarını göstermek için Gelir ve Masraf Beyannamesi talep edilmiştir.” Zehra Aslan, Işıl Tuna, **Yassıada’da Yargılanan Trabzon Milletvekilleri**, 1. Bası, Libra Kitapçılık, İstanbul 2019, s.69-70.

48 bkz. 18.06.1960 tarihli, 10529 sayılı Resmi Gazete

sayılı Kanun'un⁴⁹ 1'nci ve 2'nci maddesiyle de söz konusu mal beyanına konu mal varlığı değerlerinden “*haklı olarak iktisap edildiği ispat edilemeyen*”lerin ağır ceza mahkemesi kararıyla müsadere edileceği hükme bağlanmıştır⁵⁰.

Görüleceği üzere 1 sayılı Kanun'un 24'üncü maddesinin ikinci fıkrasıyla belirli kişilerin mal varlıkları hakkında “haksız yere iktisap edildikleri” yönünde bir karine öngörülmüş ve bu karinenin aksi ortaya konulamadığı takdirde söz konusu mal varlığı değerleri yönünden 1924 Anayasası döneminde geçerli olan müsadere yasağı kaldırılmıştır. Diğer bir ifadeyle 1 sayılı Kanun'un 24'üncü maddesinin ikinci fıkrası, “*eski iktidar mensubu kişilerin ve yakınlarının servetlerinin -aksi ispat edilemediği takdirde- meşru olmayan yollardan edinildiğinin kabul edilmesi ve müsadereye tâbi tutulması*” şeklinde bir hukuki rejim inşa etmiştir. 25.04.1962 tarihli ve 44 sayılı Kanun'un geçici 7'nci maddesi de “*gayrimeşru iktisap dosyaları*”nın 170 sayılı Kanun hükümleri uyarınca yetkili mercilere devrini ve bu merciler tarafından karara bağlanmasını öngörerek, 1 sayılı Kanun'un 24'üncü maddesine dayanan söz konusu hukuki rejimin devam etmesi yönünde bir irade ortaya koymuştur. Bu durum şüphesiz, kanun koyucunun 44 sayılı Kanun'a yansıyan (açık ve/veya zımnî) iradesinin “*1 sayılı Kanun'un 24'üncü maddesinin ikinci fıkrasının yürürlükten kalkması*” yönünde değil bilakis “*bu hükmün yürürlükte kalması*” yönünde olduğunu, dolayısıyla anılan hükmün 44 sayılı Kanun'un yürürlüğe girdiği 1962 yılından sonra da yürürlükte kaldığını göstermektedir.

Öte yandan uygulamaya bakıldığında bu hususu teyit eden örneklerle rastlanılması mümkündür. Örneğin 44 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden sonra, Yüksek Adalet Divanı tarafından gayrimeşru iktisapta buldukları değerlendirildiğinden, mal varlıklarının müsadere edilmesi için dosyaları ağır ceza mahkemelerine gönderilen Demokrat Parti milletvekilleri bulunmaktadır⁵¹. Yüksek Adalet Divanı ile Yüksek Soruşturma Kurulu'nun hukuki varlıkları sona erdikten sonra dahi ağır ceza mahkemelerinde bazı kişiler hakkında, sadece Demokrat Parti milletvekili olmaları sebebiyle, 1950 ilâ 1960 yılları arasında edindikleri mal varlıkları karine olarak gayrimeşru kabul edildiği için müsadere ile neticelenebilecek yargılama işlemlerinin yürütülmesi, ancak 1 sayılı Kanun'un 24'üncü maddesinin ikinci fıkrasının yürürlükte olduğu bir hukuk düzeninde mümkün olabilecektir. Diğer taraftan eski iktidar mensupları ile yakınlarının “*haklı olarak iktisap edildiği ispat edilemeyen menkul ve gayrimenkul mallar ile sair hak ve alacaklarının müsaderesine karar verileceğini*” öngören 170 sayılı Kanun'un, 5637 sayılı Kanun'la yürürlükten

49 170 sayılı “*1 ve 3 Sayılı Kanun Gereğince Mal Beyanına Davet Olunanlardan Meşru Surette Edindiklerini İspat Edemedikleri Malların Müsaderesi Hakkında Kanun*”

50 bkz. 29.12.1960 tarihli, 10693 sayılı Resmi Gazete

51 İstanbul milletvekili Arife Necla Tekinel, İstanbul milletvekili Ayşe Günel, Aydın milletvekili Emine Piraye Levent, Işıl Tuna, **Yassıada'da Yargılanan Demokrat Parti Kadın Milletvekilleri**, 1. Bası, Libra Kitapçılık, İstanbul 2018, s.44-45, 58-59, 102-103. Ayrıca Trabzon milletvekili Selahaddin Karayavuz'un ağır ceza mahkemesine itikal ettirilen haksız iktisap dosyası hakkında bkz. Aslan, Tuna, s. 133-135.

kaldırıldığı 2 Mayıs 2007 tarihine⁵² kadar yürürlükte kalması da ayrıca, bu kanunun hukuki dayanağını oluşturan 1 sayılı Kanun'un 24'üncü maddesinin ikinci fıkrasının, 44 sayılı Kanunla zımnen yürürlükten kaldırılmadığının bir diğer delilini oluşturmaktadır.

Özetlemek gerekirse, bir kanunun yürürlükten kaldırılması için, aynen yürürlüğe girmesinde olduğu gibi yasama organının bu yönde açık veya zımnî bir irade ortaya koyması gerekmektedir. Oysa 1 sayılı Kanun'un 6'ncı maddesi ile 24'üncü maddesinin ikinci fıkrasını açıkça veya zımnen yürürlükten kaldıran bir yasama tasarrufu bulunmamaktadır. Yine, 1961 Anayasası'nın kabulü ya da 22 Nisan 1962 tarihli ve 44 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesi gibi, söz konusu yasal düzenlemelerin zımnen yürürlükten kaldırıldığına delil olarak sunulabilecek hukuki tasarruflar yasama organının bu yönde bir iradesinin olduğunu göstermemektedir. Bilakis gerek 1961 Anayasası'nın kabulünden, gerekse 44 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden sonra da 1 sayılı Kanun'un 7248 sayılı Kanun ile ilga edilen hükümlerinin yürürlükte kaldığını gösteren hukuki ve fiili deliller bulunmaktadır.

C. 1 SAYILI KANUN'UN 2020 YILINDA YÜRÜRLÜKTE BULUNMADIĞI KABUL EDİLİRSE, 7248 SAYILI KANUNUN ÇIKARTILMASI ABESLE İŞTİGAL Mİ OLUR?

1 sayılı Kanun'un yürürlükte olmadığı yönünde ortaya konulan görüşlerin mantıksal sonucu, (zaten yürürlükte olmayan bir kanun yürürlükten kaldırılamayacağı için) 7248 sayılı Kanun'un hukuk dünyasında herhangi bir değişiklik meydana getirmediği ve dolayısıyla 7248 sayılı Kanun'u çıkartan yasama organının abesle iştiغال ettiği. Bu noktada 7248 sayılı Kanun ile ilga edilen 1 sayılı Kanun'un 6'ncı maddesinin ve 24'üncü maddesinin ikinci fıkrasının ne 1961 Anayasası'yla, ne 1962 yılında 44 sayılı Kanun'la, ne de daha sonra bir başka yasama tasarrufuyla yürürlükten kaldırılmadığı bir önceki başlıkta açıklanmıştır. Bununla birlikte 7248 sayılı Kanun'a, 12.06.1960 tarihli ve 1 sayılı Kanun'un yürürlüğü noktasında getirilen eleştirileri haksız kılan bir başka önemli husus daha bulunmaktadır. Buna göre, bir an için 7248 sayılı Kanun'un TBMM'de kabul edildiği 23 Haziran 2020 tarihinde 1 sayılı Kanun'un 6'ncı maddesi ile 24'üncü maddesinin ikinci fıkrasının yürürlükte bulunmadığı yönünde ileri sürülen iddialar kabul edilecek olsa dahi bu durum, -iddia edildiği gibi- 7248 sayılı Kanun'u kabul eden TBMM'nin abesle iştiغال ettiğini göstermeyecektir.

Zira 12.06.1960 tarihli ve 1 sayılı Kanun 2020 yılında yürürlükte değilse, o zaman bu kanunun daha önce yürürlükten kalktığı bir tarih olmalıdır. Örneğin 1 sayılı Kanun'un 1924 Anayasası'nın yürürlükten kalkmasıyla (1961 Anayasası'nın yürürlüğe girmesiyle) veya 1961 Anayasası'nın yürürlüğe girmesi sonrası TBMM'nin toplanmasıyla birlikte kendiliğinden yürürlükten kalktığı kabul edildiğinde⁵³, bu

52 bkz. 02.05.2007 tarihli, 26510 sayılı Resmi Gazete

53 bkz. Gözler, 7248 sayılı Kanun

durumda 1 sayılı Kanun'un (tümüyle) yürürlükten kalktığı tarih 20 Temmuz 1961 veya 26 Ekim 1961 tarihi olacaktır. Oysa 7248 sayılı Kanun, 1 sayılı Kanun'un 6'ncı maddesini ve 24'üncü maddesinin ikinci fıkrasını kendi yürürlük tarihinden⁵⁴ ileriye dönük (*ex nunc*) olarak ya da 20 Temmuz 1961 (veya 26 Ekim 1961) tarihinden geçerli olmak üzere yürürlükten kaldırmadığı için, abesle iştiğal etmiş sayılamayacaktır. Zira bu durumda 7248 sayılı Kanun'un yaptığı şey, daha önce 20 Temmuz 1961 (veya 26 Ekim 1961) tarihinde yürürlükten kalkan bir kanunu, 27 Mayıs 1960 tarihinden itibaren yürürlükten kalkmış hâle getirmek olacaktır.

Bir yasama tasarrufunun abesle iştiğal olarak nitelendirilebilmesi için söz konusu tasarrufun hukuki hiçbir sonuç doğurmaması gerekmektedir. Eğer bir yasama tasarrufu -beğenilsin ya da beğenilmesin, eleştirilsin yahut takdir edilsin- hukuki herhangi bir sonuç doğuruyorsa, o zaman bu tasarrufu yürürlüğe koyan TBMM'nin abesle iştiğal ettiği ileri sürülemeyecektir. Bu noktada her ne kadar *Gözler* tarafından geçmişe etkili yasama işlemleri eleştirilse ve bu eleştiriler üzerinde aşağıda ayrıca durulacak olsa da, şu hususun belirtilmesi gerekir: “7248 sayılı Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihte 1 sayılı Kanun'un tamamının yürürlükte olmadığı kabul edildiği takdirde TBMM'nin yaptığı şey, 1 sayılı Kanun'un 6'ncı maddesinin yürürlükten kalktığı tarihi 20 Temmuz 1961'den (veya 26 Ekim 1961'den) 27 Mayıs 1960 tarihine doğru geri çekmektir”. Böylece Yüksek Adalet Divanı'nın 27 Mayıs 1960 ilâ 20 Temmuz 1961/26 Ekim 1961 tarihleri arasında yaptığı tüm iş ve işlemler hukuki dayanaktan yoksun hale gelmektedir ve 7248 sayılı Kanun'un geçici 1'nci maddesiyle mağdurlara tazminat hakkı tanınmasının hukuki altyapısı oluşturulmaktadır. Bu hukuki sonuç ise, tek başına, 7248 sayılı Kanun'un 1'inci maddesini kanun haline getirmekle TBMM'nin yaptığı şeyin abesle iştiğal olmadığını ispatlamaya kâfidir.

Yine 1 sayılı Kanun'un 6'ncı maddesinin yürürlükten kalktığı tarihin 20 Temmuz 1961 veya 26 Ekim 1961 tarihinden 27 Mayıs 1960 tarihine doğru geriye çekilmesinin bir diğer (ve belki en önemli) sonucu, “*Celal Bayar ve Adnan Menderes ile dönemin bakanları ve milletvekilleri Anayasa'yı ihlal etmekten ve diğer bazı suçlardan mahkûm olmuş kişilerdir*” şeklinde Türk Hukukunda var olan hukuki gerçekliği değiştirmektir. Diğer bir ifadeyle Yüksek Adalet Divanı tarafından bu iki devlet adamı ve diğer bakanlar ile milletvekilleri hakkında verilmiş olan mahkûmiyet kararlarının “*yargısal karar*” olarak kabul edilmelerini sağlayan hukuki dayanakları geçersiz hale getirmek ve bunların hukukumuzdaki “*şekli anlamda kesin hüküm*” niteliğini ortadan kaldırmaktır.

Özetle 12 Haziran 1960 tarihli ve 1 sayılı Kanun'un 6'ncı maddesi ve 24'üncü maddesinin ikinci fıkrası 2020 yılında ister yürürlükte olsun ister olmasın⁵⁵, 7248 sayılı Kanun hukuk dünyasında önemli sonuçlar doğurmuştur ve dolayısıyla bu kanunu kabul eden TBMM abesle iştiğal etmemiştir.

54 1 Temmuz 2020

55 1 sayılı Kanun'un 6'ncı maddesi ile 24'üncü maddesinin ikinci fıkrasının yürürlükte olduğunu ortaya koyan açıklamalar için bkz. “B. 1 sayılı Kanun Halen Yürürlükte Midir?” başlığı

D. 1 SAYILI KANUN'UN YÜRÜRLÜKTEN KALDIRILMASI İÇİN BİR ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİ KANUNUNUN VARLIĞI ZORUNLU MUDUR?

Öğretide 7248 sayılı Kanun'un 1'inci maddesi hakkında dile getirilen bir diğer eleştiri, 12 Haziran 1960 tarihli ve 1 sayılı Kanun'un yürürlükte olduğunun kabul edilmesi durumunda, bu kanunun bir anayasa değişikliği kanunu olması sebebiyle normal bir kanunla ilga edilemeyecek olmasıdır. Buna göre 1 sayılı Kanun bir anayasa değişikliği kanunu olduğu için, eğer yürürlükte ise, ancak bir anayasa değişikliği kanunu ile değiştirilebilecektir. Hâlbuki 7248 sayılı Kanun, bir anayasa değişikliği kanunu değildir⁵⁶.

1 sayılı Kanun hükümlerinin, bu kapsamda söz konusu kanunun 6'ncı maddesi ile 24'üncü maddesinin ikinci fıkrasının ancak bir anayasa değişikliği kanunu ile değiştirilebileceği yahut yürürlükten kaldırılacağı düşüncesi, 14 Haziran 1960 tarihinden 20 Temmuz 1961 tarihine kadar olan zaman dilimi için doğrudur. Zira 1961 Anayasası'nın geçici 4'üncü maddesinde asli kurucu iktidar, Milli Birlik Komitesi tarafından ihdas edilen kanunların ne şekilde değiştirileceğini ya da yürürlükten kaldırılacağını, normal kanun – anayasa değişikliği kanunu şeklinde bir ayırım yapmaksızın belirlemiştir. Bu kapsamda 1961 Anayasası'nın geçici 4'üncü maddesinin üçüncü fıkrası şu hükmü içermektedir:

“Normal demokratik rejimi bütün teminatı ile kurmak amacıyla gerçekleştirilen ve yürütülen 27 Mayıs 1960 Devrim tarihinden 6 Ocak 1961 tarihine kadar çıkarılan kanunlar, Türkiye Cumhuriyetinin diğer kanunlarının değiştirilmesi ve kaldırılmasında uygulanan kurallara göre değiştirilebilir veya kaldırılabilir. Ancak, bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiasıyla, Anayasa Mahkemesinde iptâl dâvası açılmıyacağı gibi, itiraz yoluyla dahi mahkemelerde Anayasaya aykırılık iddiası ileri sürülemez.”

Bu noktada *Gözler*, bu hükmün sadece Milli Birlik Komitesi döneminde çıkarılan olağan kanunlar için geçerli olduğunu, 1924 Anayasası ile onda değişiklik yapan 1 sayılı Kanun'u kapsamadığını ileri sürmüştür⁵⁷. Bu görüşe katılmak mümkün görünmemektedir. Zira anayasa değişikliği kanunları da -adı üstünde- bir kanundur. Hukukumuzda, Anayasada ve TBMM İçtüzüğü'nde yer alan “kanunlara” ilişkin normlar, aksini açıkça belirtmiyor veya aksi hükmün konusundan ve bağlamından anlaşılıyorsa, tüm kanunlar için geçerli kabul edilmektedir. Diğer bir ifadeyle hükmün kaleme alınma şeklinden, konusundan, sistematüğinden, içeriğinden veya benzer diğer bir unsurdan aksi anlaşılıyorsa, Anayasa'da ve İçtüzük'te yer alan “kanunlara” ilişkin genel hükümler, “Anayasa değişikliği kanunu - bütçe kanunu – af kanunu – normal kanun” şeklinde ayrımlara gidilmeksizin tüm kanunlar açısından geçerli kabul edilmektedir.

Örneğin 1982 Anayasası'nın 148'inci maddesinin ikinci fıkrasında anayasa yargısı ile ilgili olarak yer alan “Kanunun yayımlandığı tarihten itibaren on gün

56 Gözler, 7248 sayılı Kanun

57 Gözler, 7248 sayılı Kanun, dipnot 3

geçtikten sonra, şekil bozukluğuna dayalı iptal davası açılmaz; def'i yoluyla da ileri sürülemez." hükmünde geçen kanun kelimesi, Anayasa'nın metninde böyle bir ayırım yapılmadığı, ayrıca hükmün içeriği, kapsamı ve bağlamı aksi bir yoruma elverişli olmadığı için, hem normal kanunlar hem de anayasa değişikliği kanunları açısından geçerli bir hükümdür. Dolayısıyla bir anayasa değişikliği kanununun şekil yönünden Anayasa'ya aykırı olduğu iddiasıyla başvurulabilecek tek yol, söz konusu anayasa değişikliği kanununun yayınlanmasından itibaren 10 gün içerisinde iptal davası açmaktır. Yine TBMM İçtüzüğü'nün 51'inci maddesinde yer alan *"Başkanlığa gelen kanun teklifleri, resmî tezkereler ve komisyon raporları ile yazılı soru, genel görüşme, Meclis araştırması ve Meclis soruşturması önereleri gelen kâğıtlar listesinde yayımlanır"* hükmünde geçen kanun teklifleri ibaresi, aksini açıkça ortaya koyan veya zımnen gerekli kılan bir faktör bulunmadığı için, anayasa değişikliği kanunu teklifleri açısından da geçerli kabul edilmektedir⁵⁸.

Benzer örneklere 1961 Anayasası döneminde de rastlamak mümkündür. Bu çerçevede örneğin kurucu iktidar, 1961 Anayasası'nın 93'üncü maddesinin başlangıcında yer alan *"Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisince kabûl edilen kanunları on gün içinde yayımlar; uygun bulmadığı kanunu, bir daha görüşülmek üzere, bu hususta gösterdiği gerekçe ile birlikte, aynı süre içinde Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderir."* cümlesinden hemen sonra gelmek üzere *"Bütçe kanunları ve Anayasa bu hükmün dışındadır."* şeklinde bir hüküm daha sevk etme ihtiyacı duymuştur. Çünkü kanunların yayınlanmasına ilişkin birinci cümlelerin doğası gereği bütçe kanunları ile anayasa değişikliği kanunlarını kapsamadığı ileri sürülemeyeceğinden, kurucu iktidar konuya açıklık getirmiş ve 93'üncü maddenin birinci fıkrasının anayasa değişikliği kanunları hakkında geçerli olmadığını açıkça hükme bağlamıştır⁵⁹.

Dolayısıyla anayasa değişikliği kanunlarını hariç tutmadan veya metne bu yönde bir anlam yüklenmesini gerekli kılan hukuki bir neden⁶⁰ olmadan Anayasa'da "kanunlar" şeklinde yapılan genel tanımlamaların anayasa değişikliği kanunlarını da kapsamına aldığı kabulü gerekmektedir. Bu bağlamda 1961 Anayasası'nın geçici 4'üncü maddesinde yer alan *"27 Mayıs 1960 Devrim tarihinden 6 Ocak 1961*

58 Örneğin Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda Değişiklik Yapılmasına İlişkin 6771 sayılı Kanun 12.12.2016 tarihli ve 48 sayılı Gelen Kâğıtlar Listesinde yayınlanmıştır. <https://www.tbmm.gov.tr/gelenkagit/d026/yil02gk/gk.48.htm>

59 Benzer bir düzenleme ve anayasa değişikliği kanunlarının bu düzenlemeden istisna tutulması 1982 Anayasası'nın 89'uncu maddesinde de söz konusudur.

60 Mesela TBMM İçtüzüğü'nün 57'nci maddesinde yer alan *"kanunların oylanması esnasında, işaretle oylamaya geçilirken en az yirmi milletvekili ayağa kalkmak veya önerge vermek suretiyle yoklama yapılmasını isteyebilir"* hükmünde geçen kanun kelimesi ile kastedilen, normal kanunlardır. Anayasa değişikliği kanunları bu hüküm kapsamında kabul edilemeyecektir. Zira İçtüzüğün 94'üncü maddesi Anayasa değişikliği kanunlarının oylanmasının gizli oylama yöntemi ile yapılmasını âmirdir. Dolayısıyla 57'nci maddenin öngördüğü şekilde Anayasa değişikliği kanunlarının oylanması esnasında işaretle oylamaya geçilebilmesi mümkün değildir. Bu bağlamda TBMM İçtüzüğü'nün 94'üncü maddesi, 57'nci maddede yer alan kanun kelimesinin 'Anayasa değişikliği kanunlarını' da kapsayacak şekilde anlaşılmasının önünde 'hukuki bir engel' oluşturmaktadır.

tarihine kadar çıkarılan kanunlar” tanımlamasının, niteliği ne olursa olsun bu dönem içerisinde çıkarılan bütün kanunları ifade ettiği ve dolayısıyla 1 sayılı Kanun’u da kapsadığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Bir konuda kurucu iktidar açık bir kural öngörmüşse, bu kural dışında bir hukuki gerçeklik aramak abesle iştiraldir. 12 Haziran 1960 tarihli ve 1 sayılı Kanun bir anayasa değişikliği kanunu olmakla birlikte, 20 Temmuz 1961 tarihinden sonrası için bu kanunun -değiştirilme ve kaldırılma noktasında- normal kanunlardan bir farkı bulunmamaktadır. Zira geçici 4’üncü madde ile asli kurucu iktidar, yapabileceklerinin hukuki yönden bir sınırı bulunmadığı için, daha önce bir anayasa değişikliği kanunu mahiyetindeki 1 sayılı Kanun’u hukuk düzenimizde normal kanunlarla aynı hiyerarşik düzeye indirmiş ve onu normal bir kanun haline getirmiştir.

Nitekim 1961 Anayasası’nın kabulünden sonraki dönemde yapılan bazı yasama tasarrufları bu görüşü teyit etmektedir. Bu çerçevede daha önce de değinildiği gibi, 22.04.1962 tarihli ve 44 sayılı Kanun’un geçici 7’nci maddesi, yani anayasa değişikliği kanunu niteliği taşımayan normal bir kanun hükmü, Yüksek Adalet Divanı ile Yüksek Soruşturma Kurulunun hukuki varlıklarının sona ermesini ve sâkıt Cumhurbaşkanı, Başbakan, bakanlar ve milletvekilleri ile bunların suçlarına iştirak edenler hakkında bu kurumlar tarafından yürütülen iş ve işlemlerin başka merciler tarafından tamamlanmasını öngörmüştür. Bu haliyle söz konusu normal kanun hükmünün, 12 Haziran 1960 tarihli ve 1 sayılı Kanun’un 6’ncı maddesinde öngörülen hükmü değiştirdiği ve ona aykırı esaslar benimsediği açıktır. Böylece 44 sayılı Kanun, hem 22 Nisan 1962 tarihi itibarıyla 12 Haziran 1960 tarihli ve 1 sayılı Kanun’un 6’ncı maddesinin yürürlükte olduğunu, hem de 1961 Anayasası’nın geçici 4’üncü maddesi gereğince söz konusu 6’ncı maddenin değiştirilebilmesi için bir anayasa değişikliği kanununa ihtiyaç duyulmadığını ortaya koymaktadır.

Dolayısıyla “1 sayılı Kanun’un 6’ncı maddesiyle 24’üncü maddesinin ikinci fıkrasının ancak bir anayasa değişikliği kanunu ile yürürlükten kaldırılacağı” görüşü ancak 1961 Anayasası’nın yürürlüğe girdiği 20 Temmuz 1961 tarihine kadar geçerli kabul edilebilecektir. Aynı görüşün bu tarihten sonra savunulması, asli kurucu iktidarın geçici 4’üncü madde ile ortaya koyduğu aksi yöndeki açık iradesi karşısında mümkün değildir. Nitekim 1961 Anayasası’nın kabulünden sonraki uygulama da bu sonucu doğrulamaktadır.

E. 7248 SAYILI KANUN YERİNE BİR PARLAMENTO KARARI ÇIKARTILARAK AYNI AMACA ULAŞILABİLİR MİYDİ?

7248 sayılı Kanun hakkında öğretilen ileri sürülen düşüncelerden ve bu kapsamda TBMM’ye getirilen tavsiyelerden biri “7248 sayılı Kanun’un 1’inci maddesiyle ortaya konulan iradenin bir kanunla değil, parlamento kararı ile ortaya konulmasının daha isabetli olacağı” hususudur⁶¹. Aslında bu tavsiyenin temeli, 7248

61 Gözler, 7248 sayılı Kanun.

sayılı Kanun'un 1'inci maddesinin doğurduğu hiçbir hukuki sonuç bulunmadığı yönünde ileri sürülen ve yukarıda ayrıntılı şekilde ele alınan görüşe dayanmaktadır. Bu çerçevede öncelikle, yukarıda yer verilen açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, 1 sayılı Kanun'un 6'ncı maddesi ile 24'üncü maddesinin ikinci fıkrası hâlen yürürlükte iken, 7248 sayılı Kanun'un 1'inci maddesi bu hükümleri 27 Mayıs 1960 tarihinden geçerli olmak üzere yürürlükten kaldırmıştır. Dolayısıyla -beğenilsin yahut eleştirilsin- 7248 sayılı Kanun'un 1'inci maddesinin doğurduğu hukuki sonuçlar (ya da hukuk dünyasında meydana getirdiği değişiklikler) bulunduğu için, söz konusu hukuki sonuçların parlamento kararıyla elde edilemeyeceği, bu kapsamda bir parlamento kararıyla bir kanun maddesinin geçmişe etkili şekilde yürürlükten kaldırılamayacağı açıktır.

Daha önemlisi, öğretilerde salık verildiği şekilde TBMM tarafından Yüksek Adalet Divanı'nın kararlarıyla ilgili bir parlamento kararı alınması hukuken yanlış olacaktır. Çünkü yürürlükte bulunan 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 138'inci maddesi, *“hiçbir organ, makam, merci veya kişinin, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremeyeceğini, tavsiye ve telkinde bulunamayacağını; yasama ve yürütme organları ile idarenin, mahkeme kararlarına uymak zorunda olduklarını”* âmidir. Dolayısıyla temel hukuk ilkelerine aykırı şekilde kurulmuş ve faaliyet göstermiş olsalar ve hatta evrensel anlamda bir mahkeme olarak kabul edilebilmeleri mümkün olmasa dahi, hukuk sistemimizde şekli anlamda mahkeme sayılan mercilerin kesin hüküm niteliği taşıyan yargısal nitelikli kararlarının -bu kararlara uymak zorunda olan- TBMM tarafından kınanması yahut eleştirilmesi, Anayasa'nın 138'nci maddesine ve erkler ayrılığı prensibine aykırılık oluşturacaktır.

Ayrıca TBMM'nin 1960 – 1961 yıllarında Yassıada'da yaşananlarla ilgili bir parlamento kararı alması hukuken olduğu gibi, siyaseten de yanlış bir adım olacak ve TBMM'nin kendisiyle çelişmesini netice verecektir. Zira her ne kadar öğretilerde *“Türkiye Büyük Millet Meclisi de, diğer medenî ülkelerin parlâmentolarının yaptığı gibi, günümüzde veya geçmişte yaşanan olaylar hakkında olumlu veya olumsuz görüşünü açıklayabilir; bu konuda kınama kararları alabilir”*⁶² denilmişse de; söz konusu medenî (!) ülkelerin parlâmentolarının aksine TBMM, geçmişte yaşanan olaylar hakkında parlâmentoların yorum yapmalarını ve karar almalarını doğru bulmayan bir yasama organıdır.

Bu noktada TBMM, yakın tarihte aldığı 1235 sayılı Meclis kararıyla konu hakkındaki görüşünü zaten açıkça ortaya koymuştur. 31 Ekim 2019 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 1235 sayılı kararına göre TBMM, *“tarihi olaylarla ve iddialarla alakalı kararlar almanın parlâmentoların işi olmadığını”* düşünmektedir.⁶³ Dolayısıyla yaklaşık sekiz ay kadar önce tarihi olaylarla ilgili kararlar almanın parlâmentoların işi olmadığını Türkiye ve dünya kamuoyuna ilân eden TBMM'nin, 2020 yılının Haziran ayında bir parlamento kararı olarak geçmişte yaşanan olaylar

62 Gözler, 7248 sayılı Kanun.

63 bkz. 31 Ekim 2019 tarihli, 30934 sayılı Resmi Gazete

hakkında değerlendirmelerde bulunmasını ve onları kınayan kararlar almasını beklemek, TBMM'nin kendisi ile çelişmesini ve yine uluslararası alanda kendisini zor duruma sokmasını beklemek anlamına gelmektedir.

Özetle kanun koyucunun 7248 sayılı Kanun'un çıkarılması yerine Yüksek Adalet Divanı ile Yüksek Soruşturma Kurulu'nun işlem ve kararları hakkında bir parlamento kararı alması, hem 7248 sayılı Kanun'la elde edilen neticeleri temin etmeyecek, hem Anayasa'nın 138'inci maddesine aykırılık oluşturacak, hem de TBMM'nin kendisiyle çelişmesi sonucunu doğuracaktır. Bu nedenle halen yürürlükte olan ve hukuk dünyasındaki etkileri devam eden bir kanunun hukuki etkilerini bir başka kanunla ortadan kaldırmak yerine erkler ayrılığı prensibine aykırı olan ve kendi tutumu ile çelişen kararlar alması, TBMM'nin bu konuda yapması gereken en son iş olarak görülmelidir.

F. 7248 SAYILI KANUN'UN GEÇMİŞE YÜRÜTÜLMESİ

7248 sayılı Kanun'un öğretilde eleştiri konusu olan bir diğer hükmü, kanunun yürürlüğe gireceği tarihi düzenleyen 2'nci maddesidir. Bu maddeye göre 7248 sayılı Kanun'un (12.06.1960 tarihli ve 1 sayılı Kanun'un 6'ncı maddesiyle 24'üncü maddesinin ikinci fıkrasını yürürlükten kaldıran) 1'inci maddesi, 27 Mayıs 1960 tarihinden geçerli olmak üzere yayımı tarihinde yürürlüğe girecektir. 7248 sayılı Kanun'un 1'inci maddesi hükmünün bu şekilde geçmişe yürütülmesi hukuk devleti ilkesine aykırılığı nedeniyle eleştirilmiştir. *Gözler'e* göre kanunları geçmişe etkili şekilde uygulamak “*bizim utanç verici bir hastalığımızdır*”⁶⁴.

Kanunların veya diğer kural işlemlerin geçmişe yürütülmesi ve yürürlüğe girmesinden önceki durumlar ve olaylar hakkında uygulanması kural olarak hukuk devleti ilkesine aykırıdır. Zira Anayasa Mahkemesi'nin de belirttiği gibi, “*Anayasa'nın 2. maddesinde yer alan hukuk devletinin temel ilkelerinden biri 'hukuk güvenliği' ilkesidir. Hukuk güvenliği, normların öngörülebilir olmasını, bireylerin tüm eylem ve işlemlerinde devlete güven duyabilmesini, Devletin de yasal düzenlemelerde bu güven duygusunu zedeleyici yöntemlerden kaçınmasını*”, bu kapsamda da “*kural olarak, kanunların geriye yürütülmemesini gerekli kılar*”⁶⁵.

Bununla birlikte hukuk devleti ilkesinin gereği olan kanunların geriye yürümemesi prensibinin istisnaları da bulunmaktadır. Diğer bir ifadeyle bazı istisnai hallerde bir kanunun geriye yürütülmesinin hukuk devleti ilkesine ve dolayısıyla Anayasa'ya aykırı olarak nitelendirilmemesi mümkündür. Anayasa Mahkemesi'nin de ifade ettiği üzere, “*kanunların geriye yürümezliği ilkesi uyarınca kanunlar, kamu yararı ve kamu düzeninin gerektirmesi, kazanılmış hakların korunması, mali hakların iyileştirilmesi gibi ayırksı durumlar dışında ilke olarak yürürlük tarihlerinden sonraki*

64 Gözler, 7248 sayılı Kanun

65 Anayasa Mahkemesi, 10.10.2013, E.2013/86 K.2013/117

*olay, işlem ve eylemlere uygulanmak üzere çıkarılırlar*⁶⁶. Dolayısıyla kamu yararının ve kamu düzeninin gerekli kıldığı kimi istisnai durumlarda, bireylerin kazanılmış haklarına zarar vermemek koşuluyla kanun hükümlerinin yürürlük tarihinin geçmişe etkili olacak şekilde belirlenmesi mümkündür⁶⁷. Nitekim bu tür kanuni düzenlemelerin örneklerine gerek Türk Hukuku'nda⁶⁸ gerekse mukayeseli hukukta⁶⁹ rastlanmaktadır.

Bu açıklamalardan hareketle kanunların hiçbir şekilde geriye yürüyemeyeceği ya da geriye yürüyen her kanunun hukuk devleti ilkesi ile çelişeceği gibi bir genelleme yapmak doğru değildir. Bu çerçevede kanunların kural olarak ileriye dönük (*ex nunc*) etki doğurması gerekmektedir; geçmişe dönük (*ex tunc*) etki doğuran kanunların hukuk devleti ilkesiyle çelişip çelişmediğinin, kazanılmış hakları etkileyip etkilememesi, kişilerin aleyhine sonuç doğurup doğurmaması, kamu yararı veya kamu düzeni açısından zorunluluk arz edip etmeme gibi kriterler çerçevesinde değerlendirilmesi gerekmektedir.

Kanunların geçmişe yürütülmesiyle ilgili bu genel açıklamalardan sonra 7248 sayılı Kanun'un 2'nci maddesinin hukuk dünyasında doğurduğu etki ele alınacak olursa; bu madde, 1 sayılı Kanun'un 6'ncı maddesiyle 24'üncü maddesinin ikinci fıkrasının ilga edilmesine ilişkin kanun hükmünün 27 Mayıs 1960 tarihinden geçerli olacak şekilde yürürlüğe girmesini öngörmektedir. Esasında 1 sayılı Kanun'un bizzat kendisi, 12 Haziran 1960 tarihli olmasına ve 14 Haziran 1960 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmasına rağmen geçmişe yürütülmüş ve 26'ncı maddesinde yer alan hüküm uyarınca 27 Mayıs 1960 tarihinden⁷⁰ geçerli olacak şekilde yürürlüğe girmiştir. Yani 7248 sayılı Kanun'un 2'nci maddesi, geçmişe etkili şekilde yürürlüğe girip 27 Mayıs

66 Anayasa Mahkemesi, 07.09.2016, E.2015/88 K.2016/156

67 Geçmişe etkili şekilde kanun ihdas etmenin otomatik olarak olumsuz algılanmasının doğru olmadığı, bazı hallerde geçmişe etkililiğin demokrasi ve hakkaniyet gibi hukuk devletinin temelini oluşturan ilkelerin savunulması ve yüceltilmesi bakımından önemli bir rol oynayabileceği görüşü ve bu görüşü desteklemek için ileri sürülen argümanlar hakkında bkz. Charles Sampford, Jennie Louise, Sophie Blencowe, Tom Round, **Retrospectivity and the Rule of Law**, 1. Bası, Oxford Üniversitesi Yayınları, Oxford 2006, s.229-288. Ayrıca bkz. Adal, s.238.

68 Örneğin 15 Nisan 2015 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanmasına rağmen, 5651 sayılı Kanun kapsamında faaliyet gösteren Erişim Sağlayıcıları Birliği'nin kuruluşu ile ilgili kanun hükmünde yaptığı değişikliğin 19.02.2014 tarihinden geçerli olmak üzere yürürlüğe girmesini öngören 27.03.2015 tarihli ve 6639 sayılı Kanun'un 40'inci maddesi, Anayasa Mahkemesi tarafından Anayasa'ya aykırı bulunmamıştır. Anayasa Mahkemesi'ne göre söz konusu kanun hükmünde öngörülen düzenleme, "hukuki güvenlik ilkesini ihlal edecek bir geriye yürüme" değildir. Anayasa Mahkemesi, 07.09.2016, E.2015/88 K.2016/156

69 Örneğin İngiltere'de 1991 tarihli Karavan Kanunu, vergilendirme bakımından karavanın statüsünü değiştirmiş ve bu değişikliğin 1 Nisan 1990 tarihinden itibaren yürürlüğe girmesini öngörmüştür. Bkz. Oonagh Gay, Retrospective Legislation, House of Commons Library Section of Parliament and Constitution Centre, 14.06.2013, s.2-3. <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/SN06454/SN06454.pdf>

Yine Fransa'da, borçlar hukuku alanında düzenlemeler yapan 20 Nisan 2018 tarihli ve 2018/287 sayılı Yasa'nın bazı hükümleri geçmişe etkili olarak, 1 Ekim 2016 tarihinden geçerli olacak şekilde yürürlüğe girmiştir. <https://www.soulier-avocats.com/en/reform-of-french-contract-law-ratification-law-published-on-april-21-2018-main-changes-impacting-business-law/>

70 Yani Milli Birlik Komitesi'nin, TBMM'yi ve hükümeti faaliyetten cebren men ederek Demokrat Parti mensupları hakkında göz altına alma gibi adli işlemleri gerçekleştirmeye başladığı tarihten.

1960 tarihinden itibaren hukuk âleminde sonuç doğuran 1 sayılı Kanun'un 6'ncı maddesini ve 24'üncü maddesinin ikinci fıkrasını yine geçmişe etkili şekilde, 27 Mayıs 1960 tarihinden itibaren yürürlükten kaldırmaktadır.

Dolayısıyla 7248 sayılı Kanun'un 1'inci ve 2'nci maddeleri ile yapılan, ilk elden yeni bir hukuki düzenleme getirip bunu geçmişe etkili şekilde yürürlüğe koymak değil; zaten daha önce geçmişe etkili şekilde yürürlüğe konulan 1 sayılı Kanun'un iki maddesini yürürlüğe girdikleri tarihten geçerli olacak şekilde yürürlükten kaldırmak ve bu şekilde hukuki varlıklarına son vermektir. Diğer bir ifadeyle 7248 sayılı Kanun sonrasında hukukumuzda geçmişe etkili yeni ve müstakil bir kural işlem varlık kazanmamış; daha önce zaten geçmişe etkili bir şekilde yürürlüğe konulan bir kanun hükmü, yürürlüğe girdiği tarihten itibaren ilga edilerek hukuk dünyamızdan silinmiştir⁷¹.

Bu çerçevede belirtmek gerekir ki, 7248 sayılı Kanun kazanılmış haklara saygı prensibini ihlal etmeyen, toplumun herhangi bir kesimi veya ferdi açısından hukuk güvenliğini ve hukuki öngörülebilirliği zedeleyici sonuç doğurmayan bir kanuni düzenlemedir. Diğer taraftan belirli sayıda kişi için özel olarak kurulan ve sadece bir kısım kararları değil, kararlarının tamamı ve hatta bizzat varlığı temel hukuk prensiplerine ve insan haklarına aykırı olan Yüksek Adalet Divanı'nın işlem ve kararlarının hukuki sonuçlarının ortadan kaldırılması ve bununla bağlantılı olarak bir tazminat mekanizmasının öngörülmesi yoluyla mağdurların ve mirasçılarının mağduriyetlerinin giderilmesi, söz konusu kanuni düzenlemenin geriye yürütülmesi yoluyla kamu yararının temin edilmesinin amaçlandığını göstermektedir. Bu nedenlerle 7248 sayılı Kanun'la yapılan geriye yürümenin, Anayasa Mahkemesi'nin deyimıyla, "*hukuki güvenlik ilkesini ihlal edecek bir geriye yürütme*"⁷² olmadığı rahatlıkla ileri sürülebilecektir.

71 Bu anlamda 7248 sayılı Kanun'la yapılmak istenen şeyin, "geçmişe etkili şekilde yürürlüğe konulan 1 sayılı Kanun'un 6'ncı maddesini -hukuken- *keenlemeyekun* (hiç var olmamış) hale getirmek olduğu" belirtilebilecektir. Nitekim bu husus, 7248 sayılı Kanun'un gerek komisyonunda gerekse Genel Kurulda görüşülmesi esnasında dile getirilmiş bulunmaktadır. bkz TBMM Anayasa Komisyonu Tutanak Dergisi, Dönem 27, Yasama Yılı 3, 17 Haziran 2020, s.15 ve 63. https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari_goruntule?pTutanakId=2543 Ayrıca bkz. TBMM Genel Kurul Tutanağı, 27. Dönem 3. Yasama Yılı, 103. Birleşim, 23 Haziran 2020, https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/Tutanak_B_SD.birlesim_baslangic?P4=23465&P5=H&PAGE1=1&PAGE2=76

Kanun koyucunun 1 sayılı Kanun'un 6'ncı maddesi ile 24'üncü maddesinin ikinci fıkrasını *keenlemeyekun* hale getirmek istemesinin sebebi şüphesiz bu kanun hükümlerinin sadece hukuk devleti ilkesine aykırı şekilde geçmişe yürütülerek yürürlüğe konulması değil; demokrasiye, egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olduğu yönündeki ilkeye, doğal hâkim prensibine, işlendiği tarihte suç olmayan bir eylemin cezalandırılmayacağı kuralına, masumiyet karesine, kısacası temel hukuk prensiplerinin bir çoğuna büyük aykırılıklar içermesidir. Bu çerçevede denilebilir ki, 7248 sayılı Kanun ile hukukumuzdan, insan haklarına ve temel hukuk prensiplerine aykırı olan ve geçmişe etkili şekilde yürürlüğe konulan 1 sayılı Kanun'un 6'ncı maddesi ve 24'üncü maddesinin ikinci fıkrası temizlenmiştir. Dolayısıyla *Gözler*'in makalesinde sorduğu "*Şimdi TBMM, 'Yüksek Adalet Divanı'nın dayanağı olan 12/6/1960 tarih ve 1 sayılı Kanunun 6'ncı maddesini ben 27 Mayıs 1961'den itibaren kaldırdım diyor. Yani yasal dayanağı altmış yıl sonra kaldırıldı diye 'Yüksek Adalet Divanı' yasa dışı bir örgüt hâline mi gelecek?*" sorusunun cevabı, "*evet, hukuki dayanağı kalmayan bir teşekkül haline dönüşmüştür ve yaptığı işlemlerin hukuki bir kıymeti kalmamıştır*" olacaktır. bkz. *Gözler*, 7248 sayılı Kanun

72 Anayasa Mahkemesi, 07.09.2016, E.2015/88 K.2016/156

SONUÇ

1 Temmuz 2020 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren 23 Haziran 2020 tarihli ve 7248 sayılı Kanun, siyasi ve hukuki hayatımızda büyük izler bırakan 27 Mayıs 1960 askeri darbesinin kurduğu temel organlardan ikisini, kuruldukları tarihten geçerli olacak şekilde yürürlükten kaldırmaktadır. Alışlagelmiş yasal düzenlemelerden farklılık arz eden 7248 sayılı Kanun’un temel işlevinin, sadece iş ve işlemleri değil, bizzat varlıkları hukukten önemli sakatlıklarla malul olan Yüksek Adalet Divanı ile Yüksek Soruşturma Kurulu’nun hukuki temelini 27 Mayıs 1960 tarihinden itibaren hukuk dünyamızdan kaldırmak olduğu anlaşılmaktadır. Bu işlemlerle uyumlu olarak 7248 sayılı Kanun, varlığı ve kararları hukuki temelden yoksun hale gelen söz konusu iki kurumun işlemlerinden zarar görenlere tazminat ödenebilmesini de mümkün hâle getirmektedir.

Kanun koyucu, 7248 sayılı Kanun’la hedeflediği amaçlara ulaşmak için Yüksek Adalet Divanı ile Yüksek Soruşturma Kurulu’nu kuran ve onlara bazı yetkiler veren 1 sayılı Kanun’un iki hükmünü, yürürlüğe girdikleri 27 Mayıs 1960 tarihinden geçerli olacak şekilde yürürlükten kaldırma yöntemini tercih etmiştir. Kanun koyucunun bu tercihi, gerek TBMM’de gerekse öğretilerde usul yönünden bazı eleştirileri beraberinde getirmiş ve bu kapsamda Meclis abesle iştiğal etmekle itham edilmiştir⁷³. Söz konusu eleştirilerin temelinde ‘12.06.1960 tarihli ve 1 sayılı Kanun’un bir anayasa değişikliği kanunu olduğu ve 1924 Anayasası’nın yürürlükten kaldırılmasıyla birlikte yürürlükten kalkmış sayıldığı, dolayısıyla TBMM’nin zaten yürürlükte olmayan bir anayasa değişikliği kanununu normal bir kanunla ilga ederek mantık ve hukuk dışı bir iş yaptığı’ hususu yatmaktadır. Bu çerçevede çalışmada başta söz konusu tenkit olmak üzere 7248 sayılı Kanun’a usul yönünden getirilen eleştirilerin haklılığı üzerinde durulmuş ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Her şeyden önce bir kanunu yürürlükten kaldırma konusunda yetkili olan merci - kural olarak⁷⁴- yasama organı olduğuna göre, bir kanun ancak yasama organının bu yönde bir iradesi varsa yürürlükten kaldırılmış kabul edilebilecektir. Elbette yasama organı bu yöndeki iradesini açıkça, bir kanun yoluyla ortaya koyabileceği gibi, bir kanunu bir başka yasama tasarrufuyla uygulanamaz hale getirerek zımnen de ortaya koyabilecektir. Ancak bir kanunun yürürlükten kaldırılması konusunda yasama organına atfedilebilen açık veya zımnî bir iradeden söz edilemiyorsa, bu durumda kanunun yürürlükte olduğu kabul edilmek zorundadır. Bu bakımdan, çok eski tarihli olması, fiilen uygulanmaması veya mevzuat veri tabanında bulunmaması gibi hususlar bir kanunun yürürlükten kalktığını gösteren olgular değildir. Nitekim çok eski tarihli ve uzun yıllardır uygulanmayan kanunların, belirli dönemlerde çıkarılan kanunlarla⁷⁵ toplu şekilde ilga edilmesi de bunu göstermektedir.

73 bkz. Gözler, 7248 sayılı Kanun

74 Anayasa yargısına ilişkin hükümler istisna tutulursa

75 bkz. 3488 sayılı ve 5637 sayılı Kanunlar

Bir kanun ancak yasama organının bu yönde bir iradesi varsa ilga edilmiş sayılacağı için, yasama organı tarafından açıkça veya zımnen yürürlükten kaldırma iradesi ortaya konulmadığı sürece de yürürlükte sayılacaktır. Dolayısıyla bir kanunun yürürlükte olduğunu ortaya koymak için somut bir delil ibrazına gerek bulunmamaktadır. Ancak bir kanunun yürürlükte olmadığını ispatlanabilmesi için söz konusu kanunun hangi hukuki tasarrufla ve hangi tarihten itibaren yürürlükten kaldırıldığının net bir şekilde ortaya konulması gerekmektedir.

Bu çerçevede öğretide 1 sayılı Kanun'un 1924 Anayasası'nda değişiklik yaptığı, onun parçası olduğu, bu nedenle 1924 Anayasası'nın yürürlükten kaldırılıp 1961 Anayasası'nın yürürlüğe konulmasıyla birlikte 1 sayılı Kanun'un da kendiliğinden yürürlükten kalktığı ifade edilmiştir⁷⁶. Ancak 1 sayılı Kanun'un 24'üncü maddesinin birinci fıkrası dışındaki diğer hükümleri, 1924 Anayasası'nın mevcut hükümlerini doğrudan değiştirmemekte, yürürlükten kaldırmamakta veya Anayasa'ya yeni madde eklememekte olduğundan, söz konusu hükümlerin kendiliğinden Anayasa'nın parçası haline geldiğinin kabulü mümkün görünmemektedir. Diğer taraftan Türk Pozitif Hukuku'nda, 1 sayılı Kanun'un 1924 Anayasası'nın eki ya da parçası sayılmasını gerektirecek başka bir hukuki dayanak da bulunmamaktadır. Hatta 1 sayılı Kanun'un 24'üncü maddesinin üçüncü fıkrası, 1 sayılı Kanun'un 1924 Anayasası'nın parçası olmadığını ortaya koyan pozitif bir hukuk normu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu nedenle, yani 1 sayılı Kanun 1924 Anayasası'nın eki ya da parçası olmadığı için, 1924 Anayasası'nın (1961 Anayasası'nın yürürlüğe girmesi üzerine) yürürlükten kalkmasıyla 1 sayılı Kanun da kendiliğinden yürürlükten kalkmış kabul edilemeyecektir. Nitekim Yüksek Adalet Divanı'nın 1961 Anayasası'nın yürürlüğe girdiği 20 Temmuz 1961 tarihinden sonra da yargılamalarına devam edip kararlar vermesi ve bu kararların infaz edilmesi, 1 sayılı Kanun'un 6'ncı maddesinin 1961 Anayasası'nın yürürlüğe girmesinden (1924 Anayasa'nın ilgasından) sonra da yürürlükte olduğunun en önemli delillerindendir.

1961 Anayasası'nın yürürlüğe girmesi ile birlikte 1 sayılı Kanun'un kendiliğinden yürürlükten kalkmadığının bir diğer delili, Anayasa koyucunun 1 sayılı Kanun'la kurulan Milli Birlik Komitesi'ni ortadan kaldırmak için açık bir norma ihtiyaç duyması ve geçici 4'üncü maddede Milli Birlik Komitesi'nin hukuki varlığını sonlandırmak yönünde bir irade açıklamasına rağmen, Yüksek Adalet Divanı ve Yüksek Soruşturma Kurulu açısından böyle bir irade beyanında bulunmamasıdır. Sonuç olarak 1 sayılı Kanun'un 6'ncı maddesi ile 24'üncü maddesinin ikinci fıkrası, 1961 Anayasası yürürlüğe girdiğinde 1924 Anayasası ile birlikte yürürlükten kalkmış kabul edilemeyecektir.

Her ne kadar 1962 yılında yürürlüğe giren 44 sayılı Kanun'la Yüksek Adalet Divanı'nın ve Yüksek Soruşturma Kurulu'nun görevlerine son verilmişse de, söz konusu kanunda her iki organın 1 sayılı Kanun'un 6'ncı maddesine göre yürüttükleri yargısal işlemlerin devam etmesi öngörüldüğünden; yine aynı kanunla, bazı kişiler

yönünden müsadereye izin veren 1 sayılı Kanun'un 24'üncü maddesinin ikinci fıkrası uyarınca yürütülen haksız iktisap davalarına devam edilmesi hükmüne bağlandığından, yasama organının 44 sayılı Kanun ile ortaya koyduğu iradenin de 1 sayılı Kanun'un 7248 sayılı Kanun'a konu olan iki hükmünün (6'ncı maddesi ile 24'üncü maddesinin ikinci fıkrasının) yürürlükten kaldırılması doğrultusunda olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Sonuç olarak hukukumuzda 12.06.1960 tarihli ve 1 sayılı Kanun'un 6'ncı maddesi ile 24'üncü maddesinin ikinci fıkrasını açıkça yürürlükten kaldıran bir kanun hükmü ya da bir başka hukuki işlem bulunmadığı gibi, bu sonucu doğurmaya elverişli zımni bir yasama organı iradesi de bulunmamaktadır. Dolayısıyla *“kanun koyucu tarafından yürürlükten kaldırılmadıkları sürece kanunların yürürlükte kalacağı”* kuralı uyarınca, 1 sayılı Kanun'un 6'ncı maddesi ile 24'üncü maddesinin ikinci fıkrasının, 7248 sayılı Kanun'un TBMM'de kabul edildiği tarihte yürürlükte olduğu anlaşılmaktadır.

Kaldı ki 1 sayılı Kanun'un 2020 yılına kadar bir yasama organı tasarrufuyla yürürlükten kaldırıldığı bir an için kabul edilse dahi TBMM, 7248 sayılı Kanun'u kabul ederek yine abesle iştiğal etmiş sayılamayacaktır. Zira bu durumda yasama organının iradesi *“1 sayılı Kanun'un 6'ncı maddesi ile 24'üncü maddesinin ikinci fıkrasının yürürlükten kalktığı tarihi 27 Mayıs 1960 tarihine geri çekmek”* şeklinde tezahür edecektir. Bu şekilde hukuki bir sonuç doğuran bir kanunun abes, boş, faydasız iş olarak nitelendirilemeyeceği açıktır.

Diğer taraftan 1961 Anayasası'nın geçici 4'üncü maddesinin üçüncü fıkrası, 1961 Anayasası'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte 1 sayılı Kanun'un 6'ncı maddesinin asli kurucu iktidar tarafından normlar hiyerarşisinde olağan kanun seviyesine indirildiğini, dolayısıyla TBMM tarafından olağan kanunlar için öngörülen rejime göre yürürlükten kaldırılabilceğini ortaya koymaktadır. Nitekim kanun koyucunun 44 sayılı Kanun'la 1962 yılında ortaya koyduğu irade de, 1961 Anayasası'nın geçici 4'üncü maddesi uyarınca 1 sayılı Kanun'un, 20 Temmuz 1961 tarihinden sonra hukuk düzenimizde normal bir kanun konumunda olduğunu teyit etmektedir. Dolayısıyla 1 sayılı Kanun'un 6'ncı maddesi ile 24'üncü maddesinin ikinci fıkrasının anayasa değişikliği kanunu niteliğinde olmayan bir kanunla yürürlükten kaldırılmasında da hukuka aykırı bir husus bulunmamaktadır.

7248 sayılı Kanun'a yönelik eleştirilerle beraber TBMM'ye sunulan bir tavsiye şeklinde dile getirilen *‘Yüksek Adalet Divanı yargılamaları hakkında bir parlamento kararı alma’* seçeneği ise, 7248 sayılı Kanun'un hukuk dünyasında doğurduğu sonuçların bir parlamento kararı ile elde edilebilmesi mümkün olmadığı için gerçekçi değildir. Ayrıca geçmişte verilen ve şekli anlamda kesin hüküm oluşturan yargısal kararları bir parlamento kararıyla kınamak hem Anayasaya aykırı olacak, hem de TBMM'nin tarihi olaylar hakkında açıkladığı önceki görüşü ile çelişen bir sonuç doğuracaktır.

7248 sayılı Kanun'un 2'nci maddesi, kanunun 1'inci maddesinin yürürlüğe gireceği tarihi 27 Mayıs 1960 olarak belirlemişse de; 7248 sayılı Kanun, ilk elden

yeni bir kanuni düzenlemeyi geçmişe etkili olacak şekilde hukuk düzenimize eklememektedir. Bilakis bu kanun, geçmişe yürüyen bir kanun maddesini yürürlüğe girdiği 27 Mayıs 1960 tarihinden geçerli olacak şekilde yürürlükten kaldırarak, hukuk düzenimizi geçmişe etkili bir kanundan ve onun hukuki etkilerinden temizlemektedir. Yine hukuk devleti ilkesine, bu ilkenin kazanılmış haklara saygı gösterilmesi gibi alt ilkelerine ya da başka bir Anayasa kuralına aykırılığı söz konusu olmadığı ve izlediği açık bir kamu yararı amacı bulunduğu için, söz konusu maddenin geriye yürümeme prensibinin – Anayasa Mahkemesi’nce de kabul edilen- istisnalarından biri olarak değerlendirilmesi gerektiği belirtilebilecektir.

Bu noktada belirtilmelidir ki, 7248 sayılı Kanun hakkında değerlendirme yapılırken gözden kaçırılan temel nokta, bu kanunun bazı hükümlerini yürürlükten kaldırdığı 12.06.1960 tarihli ve 1 sayılı Kanun’un, normal hukuk dönemlerindeki kurum ve kurallar ile kıyaslanarak bir sonuca ulaşılmak istendiğidir. Oysa 1 sayılı Kanun, bir tebliğ hükmü ile TBMM’nin kapatıldığı 27 Mayıs 1960 askeri rejiminin geçici döneminde, teorik kurum ve ilkeler de dâhil olmak üzere hiçbir kurala bağlı kalınmadan ihdas edilen sıra dışı bir kanundur. Böyle bir kanunu olağan dönem anayasa değişikliği kanunu gibi kabul edip bunun üzerinden değerlendirmeler yapmak, hukuk teorisi ve pratiği açısından bir fayda sağlamayacak ve TBMM’nin haksız yere itham edilmesi gibi sonuçlar doğuracaktır.

Son tahlilde TBMM, 7248 sayılı Kanun’u kabul ederek abes bir tasarrufta bulunmamış ve hukuki bir yanlışta ittifak etmemiştir. 7248 sayılı Kanun’la TBMM, -içeriği beğenilsin ya da beğenilmesin- pozitif hukukta var olan ve etkilerini hâlen sürdüren bir kanunun 27 Mayıs 1960 tarihinden itibaren yürürlükten kaldırılması yönünde bir irade kullanmıştır ve bu irade kullanımı hukuk tekniği açısından bir hata içermemektedir.

KAYNAKÇA

ADAL, Erhan, **Hukukun Temel İlkeleri El Kitabı**, 12. Bası, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2012.

ARAL, Vecdi, **Hukuk ve Hukuk Bilimi Üzerine**, 7. Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2012.

ASLAN, Zehra, TUNA, Işıl, **Yassıada'da Yargılanan Trabzon Milletvekilleri**, 1. Bası, Libra Kitapçılık, İstanbul, 2019.

BİLGE, Necip, **Hukuk Başlangıcı**, 36. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2019.

DUGUÏT, Léon, **Kamu Hukuku Dersleri**, Çeviren: Süheyp Derbil, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1954.

ERDOĞAN, Mustafa, **Türkiye'de Anayasalar ve Siyaset**, 9. Bası, Hukuk Yayınları, Ankara, 2016.

ESENER, Turhan, **Hukuka Giriş**, 11. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2015.

GAY, Oonagh, Retrospective Legislation, House of Commons Library - Section of Parliament and Constitution Centre, 14.06.2013

[<https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/SN06454/SN06454.pdf>]

(Erişim Tarihi: 19 Temmuz 2020)

GÖZLER, Kemal, **Devletin Genel Teorisi –Bir Genel Kamu Hukuku Ders Kitabı-**, 10. Bası, Ekin Yayınevi, Bursa, 2019.

GÖZLER, Kemal, **Hukuka Giriş**, 16. Bası, Ekin Yayınevi, Bursa, 2019.

GÖZLER, Kemal, **Hukukun Temel Kavramları**, 17. Bası, Ekin Yayınevi, Bursa, 2019.

GÖZLER, Kemal, **Türk Anayasa Hukuku**, 3. Bası, Ekin Yayınevi, Bursa, 2019.

GÖZLER, Kemal, “Yürürlükte Olmayan Bir Kanun Yürürlükten Kaldırılabilir Mi? 23 Haziran 2020 Tarih ve 7248 Sayılı Kanun Hakkında Eleştiriler”,

www.anayasa.gen.tr/7248-sayili-kanun.htm, (Yayın Tarihi: 25 Haziran 2020, Erişim Tarihi: 28 Haziran 2020).

GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref, **Anayasa Hukuku**, 19. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2013.

ÖZBUDUN, Ergun, **Türk Anayasa Hukuku**, 19. Bası, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2019.

ÖZYÖRÜK, Mukbil, İdare Hukuku Dersleri, Ankara, 1972-1973, “Ankara Hukuk Fakültesi öğrencileri için çoğaltılan” ders notu,

<https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12575/10342>, (Erişim Tarihi: 28 Haziran 2020).

SAMPFORD, Charles, LOUISE, Jennie, BLENCOWE, Sophie, ROUND, Tom, **Retrospectivity and the Rule of Law**, 1. Bası, Oxford Üniversitesi Yayınları, Oxford, 2006.

TANÖR, Bülent, **Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri**, 32. Bası, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2019

TBMM Anayasa Komisyonu Tutanak Dergisi, Dönem 27, Yasama Yılı 3, 17 Haziran 2020.

[https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari_goruntule?pTutanakId=2543]

(Erişim Tarihi: 28 Haziran 2020)

TBMM Genel Kurul Tutanağı, 27. Dönem 3. Yasama Yılı, 103. Birleşim, 23 Haziran 2020.

[https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/Tutanak_B_SD.birlesim_baslangic?P4=23465&P5=H&PAGE1=1&PAGE2=76] (Erişim Tarihi: 28 Haziran 2020)

(Erişim Tarihi: 28 Haziran 2020)

TEZİÇ, Erdoğan, **Anayasa Hukuku**, 24. Bası, Beta Basım, İstanbul, 2017.

TUNA, Işıl, **Yassıada'da Yargılanan Demokrat Parti Kadın Milletvekilleri**, 1. Bası, Libra Kitapçılık, İstanbul, 2018.

Yüksek Adalet Divanı Kararları, İstanbul – Yassıada 14 Ekim 1960 – 15 Eylül 1961, Birinci Bası, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2007